

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Özen Özlem ÖZCAN

KRİMİNOLOJİDE YENİ BİR YAKLAŞIM: GÖRSEL KRİMİNOLOJİ

Sosyoloji Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2019

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Özen Özlem ÖZCAN

KRİMİNOLOJİDE YENİ BİR YAKLAŞIM: GÖRSEL KRİMİNOLOJİ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Gökhan V. KÖKTÜRK

Sosyoloji Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2019

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

.....'in bu çalışması, jürimiz tarafından ..... Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : (İmza)

Üye (Danışmanı) : (İmza)

Üye : (İmza)

Tez Başlığı: Kriminolojide Yeni Bir Yaklaşım: Görsel Kriminoloji

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : ..../..../20...

Mezuniyet Tarihi : 20/06/2019

(İmza)
Prof. Dr. İhsan BULUT
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Kriminolojide Yeni Bir Yaklaşım: Görsel Kriminoloji” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Özen Özlem ÖZCAN

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Özen Özlem Özcan
Öğrenci Numarası	20185223009
Enstitü Ana Bilim Dalı	Sosyoloji
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans ( ) Doktora ( ) Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Dr. Öğr. Üyesi Gökhan V. Köktürk
Tez Başlığı	Kriminolojide Yeni Bir Yaklaşım: Görsel Kriminoloji
Turnitin Ödev Numarası	1131471947

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 61 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 16/05/2019 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 13

alıntılar dahil %19 'tür.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(x) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

( ) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdeler sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

16/05/2019

(imzası)

Danışmanın Unvanı-Adı-Soyadı

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ	iii
GÖRSELLER LİSTESİ	iv
ÖZET	v
SUMMARY	vi
TEŞEKKÜR.....	vii
ÖNSÖZ	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Suç ve Sapma	5
1.1.1. Suç ve Sapma Tanımları	5
1.1.2. Suçlu ve Sapmış Davranış	7
1.2. Görsel Sosyoloji	8
1.3. Görsel Veri Madenciliği	8
1.4. Görsel Kültür	8
1.5. Görselleştirme	9
1.6. Görsel Bellek	9

İKİNCİ BÖLÜM KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kriminoloji Kavramı	10
2.1.1. Kriminoloji Tanımı	10
2.1.2. Kriminolojinin Tarihsel Süreci.....	11
2.2. Kriminolojiye Teorik Yaklaşımlar	12
2.2.1. Klasik Okul	12
2.2.1.1. Cesare Beccaria	13
2.2.1.2. Jeremy Bentham	14
2.2.1.3. Caydırıcılık Teorisi	16
2.2.2. Neoklasik Okul	18
2.2.2.1. Rasyonel Seçim Teorisi	18
2.2.2.2. Rutin Aktiviteler Teorisi	20
2.2.3. Biyolojik ve Psikolojik Teoriler (Pozitivist Kriminoloji).....	22
2.2.3.1. Biyolojik Teoriler –Cesare Lombroso	23

2.2.3.2. Psikolojik Teoriler –Sigmund Frued	25
2.2.4. Sosyolojik Teoriler	26
2.2.4.1. Yapısal Teoriler	27
2.2.4.1.1. Anomi Yaklaşımı	27
2.2.4.2. Sosyalleşme Teorileri	29
2.2.4.2.1. Kültür Çatışma Teorisi	29
2.2.4.2.2. Alt-Kültür Teorisi	29
2.2.4.3. Ekolojik Yaklaşım (Chicago Okulu)	30
2.2.4.3.1. Sosyal Düzensizlik Teorisi	31

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM GÖRSEL KRİMİNOLOJİ

3.1. Görsel Kriminolojinin Temel Kavramları	33
3.1.1. İmaj-İmge-Görme	33
3.1.2. Görme Biçimleri	37
3.2. Kültür Kriminoloji İlişkisi	38
3.2.1. Howard Becker, Pierre Bourdieu	39
3.2.2. Görsel Kültür	39
3.3. Görsel Kriminoloji ve Fotoğraf Analizi	43
3.4. Fotoğraf Türleri	52
3.4.1. Kriminal Fotoğraf	52
3.4.2. Belge Niteliğinde Fotoğraf	53
3.4.3. Suçu Hatırlatan Fotoğraf	55
3.4.4. Suçu Önleyen Fotoğraf	56
3.4.5. Suçu ve Suçlu Davranışı Gösteren Fotoğraf	57

SONUÇ **59**

KAYNAKÇA **62**

Ö Z G E Ç M İ Ş **66**

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
akt.	Aktaran
Bkz.	Bakınız
Doç.	Doçent
Dr.	Doktor
Öğr.	Öğretim
Prof.	Profesör
TV	Televizyon
US	United States
vb.	Ve benzeri
vd.	Ve diğerleri
vs.	Vesaire
Yrd.	Yardımcı
yy.	Yüzyıl

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel 1. Terörle Mücadele Operasyonu/ Diyarbakır	50
Görsel 2. Olay Yeri Fotoğrafi 1	52
Görsel 3. Olay Yeri Fotoğrafi 2.....	52
Görsel 4. Hiroşima Kentine Atılan Atom Bombası.....	53
Görsel 5. 11 Eylül/ İkiz Kuleler	55
Görsel 6. Maket Trafik Polisi Araçları	56
Görsel 7. Suç Ortamında Çocuk	57

ÖZET

Yapılan çalışmada literatür taramasına dayalı olarak ilk etapta kriminoloji terimlerine yer verilmiştir. Suç ve suçlu davranışa farklı bilimsel disiplinlerde nasıl yaklaşıldığını, ele alındığını ve çözüm önerisi olarak nelerin sunulduğuna dikkat edilmiştir. Burada, suç teorilerinin bireyselden başlayıp çevre, ekonomi gibi konular ağırlıklı olmak üzere sosyoloji bilimine doğru evrilmesi görülmektedir. Yapılan bu çalışmada görsel verilerden yalnızca fotoğraf ele alınarak betimsel bir analiz yapılmıştır. Fotoğraf ve sosyolojinin ortaya çıkışı aynı tarihlere denk gelmektedir. Suç ve suçlu davranışı analiz eden disiplinler arası yaklaşımlara dikkat edildiğinde ağırlığın suç ve suçlu davranışı önlemeye, engellemeye yönelik olduğunu görebiliriz. Fotoğrafların da bu amaca yönelik katkısı olduğu söylenebilir. Görme biçimleri ve fotoğraf analizi konusunda temel kategorilerin belirlenmesi görsel kriminoloji açısından son derece önemlidir.

Sonuç olarak literatür taraması ve fotoğraf analizine dayalı betimsel metot yoluyla konu derinlemesine ele alınmış ve bu yönde yapılan çalışmalarla katkı sağlanmak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Fotoğraf, Görsel Kriminoloji, Kriminoloji, Sosyoloji, Suç

SUMMARY

A NEW APPROACH IN CRIMINOLOGY: VISUAL CRIMINOLOGY

In this study, criminology terms are mentioned based on literature review. How crime and criminal behaviors have been approached and reviewed by various scientific disciplines and the solutions provided by them have been dealt with thoroughly. It is seen that theories of crime have evolved from individualistic to social theories, especially as regards subjects such as environment and economy. In this research, a descriptive analysis has been made by using only photographs. Photography and sociology emerged at the same time. When interdisciplinary approaches that analyze crime and criminal behavior are considered, we can see that importance is given to preventing crime and criminal behavior of the weight. It can be said that the photographs contribute to this purpose. It is extremely important for visual criminology to determine basic categories of ways of seeing and photograph analysis.

As a result, the subject is examined in depth through descriptive method based on literature review and photograph analysis and it is aimed to contribute to the studies conducted in this direction.

Keywords: Crime, Criminology, Photograph, Sociology, Visual Criminology

TEŞEKKÜR

Çalışmanın belirlenmesinde ve őekillenmesinde teşvik, hoőgörü ve yardımlarımı hiçbir şekilde esirgemeyen değerli hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Gökhan V. Köktürk'e sonsuz sevgi, saygı ve teőekkürlerimi sunarım.

Çalıőmamın başından bu yana hep yanımda olan ve desteklerini esirgemeyen Aileme sevgilerimi sunarım.

ÖNSÖZ

İnternet teknolojileri ve sosyal medya paylaşımları dijital çağdaki hızlı değişim ve dönüşümün birer göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Doğal olarak sosyal bilimler ve özellikle sosyolojide dijital çağ gereklilikleri hem araştırma sürecine hem de araştırma konularına yansımış durumdadır. Başka bir deyişle sosyal bilimlerin yaşanılan değişim sürecinden derinden etkilenmesi söz konusudur. Bu değişimin içinde en dikkat çekici olanı analiz sürecine görsel öğelerin de katıldığı ve kriminoloji gibi suç ve suçlu davranışı üzerine çalışan bir disiplinde görsellerin de hesaba katılmasıdır. Görsel kriminoloji, kriminolojinin birçok alanında analiz sürecine görselleri de dâhil eden yeni bir yaklaşım olarak ortaya konulmuştur. Aynı şekilde sosyolojide de gelişmelere göre yeni bir tavır belirlemiş görsel sosyoloji yaklaşımını ortaya koymuştur. Görsel sosyoloji, kriminoloji teorilerinin giderek sosyolojiye yaklaşması fikrini doğrular niteliktedir. Günümüzde Weber'in etkisiyle anlama kavramına yoğunlaşan sosyoloji, suç ve sapmış davranışın, delil, analiz, ispat konusunda görsel unsurları da hesaba katmak gerektiğini göstermektedir.

Sonuç olarak suç ve suçlu davranışın, görseller aracılığıyla ortaya konulması yeni bir yaklaşım olan görsel kriminolojinin önemini vurgulamaktadır.

GİRİŞ

Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü sosyoloji anabilim dalı yüksek lisans programında yüksek lisans tez çalışması olarak bu çalışmada “Kriminolojide Yeni Yaklaşım: Görsel Kriminoloji” incelenmiştir.

Suç sosyolojisi bağlamında yapılan çalışmaların kriminolojinin ortaya çıkışındaki katkıları büyük ölçüde önemlidir. Bu çalışmada da bir sosyolog bakış açısıyla görsel kriminoloji ele alınıp, görsellik “fotoğraf” ile sınırlandırılarak incelenmiştir.

Görsel kriminolojide suç ve suçlu davranış konusunda sosyoloji ön plana çıkmaya başlamıştır. Psikolojik faktörlerin varlığı inkâr edilmemektedir ancak sosyolojik faktörler daha etkilidir. Görsel verilerden faydalanarak, suç ve suçlu davranışın açıklanması, sosyolojik faktörlerin önemini daha da arttırmaktadır. Bu durum bize suç ve suçlu davranışın sadece psikolojiyle alakalı olmadığı yönündeki fikri güçlü bir şekilde desteklemeye avantaj sağlar.

19. yüzyıl sanatta fotoğrafı, bilimde de sosyolojiyi ortaya çıkarmıştır. Toplumsal şartlar fotoğraf ve sosyolojiyi doğurmuştur, bu nedenle sosyolojinin ve fotoğrafın aynı anda ortaya çıkmasının rastlantı olmadığı belirtilmektedir (Dora, 2003: 15-16).

Sosyolojinin kuruluş amacı tıpkı fotoğrafın bugünkü kullanımında olduğu gibi kitle davranışlarını tahmin etmek ve değiştirmektir. Aradaki fark; sosyoloji olayları önceden tahmin edip müdahale etme amacı taşıyordu. Tarihe yön vermek istiyordu. Fotoğrafın ise bugün, tarihe hem tanıklık hem de müdahale ettiği belirtilmektedir. (Dora, 2003: 112).

Sosyoloji ve fotoğrafın Avrupa’da eş zamanlı olarak aynı yüzyılda ve aynı toplumsal olayların ardından doğdukları bilinmektedir. Fotoğraf da tıpkı sosyoloji gibi sanayi ve burjuva devriminin ürünüdür ve icadından bugüne toplumun çözümlenmesinde bir araç olarak kullanılmıştır. Öncesinde yalnızca zenginler ve güçlüler resim ya da diğer görsel sanatlar aracılığıyla görsel bir dünyaya sahip olabiliyorken, fotoğraf imgesinin kitlesel üretimi ve dağıtımı ile birlikte görsel dünya herkes için daha erişilebilir olmuştur (Harper, 1988: 55).

Karadağ (2000: 9) günümüzde, teknolojinin ulaştığı gelişmeler göz önüne alındığında, yaşamsal gerçekliği fotoğrafla aktarma biçimi inandırıcı bir yol olmaktan çıkmıştır, bu nedenle, artık geleneksel fotoğraf anlayışının terk edildiği yeni bir döneme girmiş olduğumuzu rahatlıkla söyleyebiliriz çünkü fotoğraf görüntüleri üzerinde denetlenemeyen bir şekilde her türlü müdahalenin yapıldığı bu yeni süreçte, fotoğraf yoluyla gerçekliğin nasıl yansıtılacağı ve fotoğrafçının da bu ortamda, görsel tanıklık görevini nasıl gerçekleştireceği bir soru olarak aklımıza takılmaktadır şeklinde belirtmektedir. Bu durum bize fotoğrafı çekenin sosyolog olması durumunu hakkı göstermektedir.

Kasıtlı, yönlendirici ve yanıltıcı her tür görüntünün baskısından kurtulması için tek yol, toplumun kendisine sunulan her şeyi kabul eden bir konumdan sıyrılarak, bilinçlenmesi ve bir görüntü kültürüne sahip kılınması zorunluluğudur (Karadağ, 2000: 11).

Günümüzde, görüntülerin elde edilme olanakları son derece kolaylaşmış görünmektedir. Buna bağlı olarak, aynı zamanda, fotoğrafın işlevi ve yeni görüntülerin neleri kapsadığını işaret eden farklı bazı yeni tartışmalarla yüz yüze olduğumuz ortaya çıkmıştır. Fotoğrafın gücü, onun gerçeği olduğu gibi resmetmesinden kaynaklanmamaktadır (Sontag, 2011). Sanıldığı gibi gerçeği resmetmek, fotoğrafın tek amacı değil, kullanım amaçlarından yalnızca bir tanesidir. Bu açıdan bakıldığında, görüntüye kaydedilmiş nesnelerin yardımıyla fikir ortaya koymak işi, başlangıcından bugüne, nedense sadece fotoğrafın vazgeçilmez bir görevi gibi gösterilmiştir (Karadağ, 2000:12). Görüldüğü gibi Sontag'ın bu tespiti görsel kriminoloji için yol gösterici niteliktedir.

Sontag (2011: 8-9) fotoğraf, esasında bir toplumsal ritüel, endişelere karşı bir savunma siperi ve bir güç sergileme aracıdır diye belirtmiştir.

Tez çalışmasında konu dört bölümde ele alınmıştır. Birinci bölümde görsel kriminoloji ile literatürde karşılaştığımız temel kavramlar; suç ve sapma, görsel sosyoloji, görsel veri, görsel kültür, görselleştirme ve görsel bellek, kısa açıklamaları ile yer almıştır. Kriminolojiye temel oluşturan suç ve sapma kavramlarının tanımlarına değinilmiş, suçlu ve sapmış davranış açıklanmıştır. Görselliğin ön planda olduğu günümüz dijital çağda, bireylerin ve toplumların maruz kaldığı görsel öğeler ve bunların kriminolojik olarak yansımalarını (kriminolojideki yerini) derinleştirebilmek adına, bu tanımlar önem taşımaktadır.

İkinci bölümde ise, kriminoloji kavramı, tanımı ve tarihsel süreci kapsamı netleştirmek için kısaca açıklanmıştır.

Aynı zamanda çalışma kapsamında suç ve suçlu davranışı açıklamaya yönelik teorik yaklaşımlar ele alınmış, aynı teorik yaklaşımlar psikolojik, sosyolojik, çevresel boyutlarıyla incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise görsel kriminoloji başlığı altında, öncelikle sosyoloji ve kriminoloji ilişkisine değinilmiştir. Görsel kriminoloji informal başka bir deyişle yazılı olmayan kurallarla ilgilidir. Kültürle ilişkisi bağlamında görsel kültür konusu ele alınmış ve kültürün fotoğrafa yansımalarına dikkat çekilmiştir. Bu doğrultuda fotoğrafların suç ve suçlu davranış açısından bir kategorileştirilmesi yapılmıştır. Bu kategorileştirme çalışmanın özgün yanını oluşturmaktadır. Nitekim sosyal paylaşım sayfalarında sıklıkla fotoğraf paylaşılması ile sürekli gündemde olan konuya sosyolojik bir bakış açısı getirilmeye çalışılmıştır.

Yapılan kategorileştirme şu şekildedir:

1. Kriminal Fotoğraf
2. Belge Niteliğinde Fotoğraf
3. Suçu Hatırlatan Fotoğraf
4. Suçu Önleyen Fotoğraf
5. Suçu ve Suçlu Davranışı Gösteren Fotoğraf

Kaynakça bölümünde, konuyla ilgili kaynak yetersizliği ve Türkçe kaynakların neredeyse olmayışı net bir şekilde gözler önüne serilmiş, ağırlıklı olarak İngilizce kaynaklardan Türkçeye çeviri yoluna gidildiği gözlemlenmektedir. Bu da bu konuda Türkçe kaynak yetersizliğini bize ispat niteliğindedir. Yapılan bu çalışma ile Türkçe kaynak yetersizliğine katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Araştırmanın Konusu ve Kapsamı

Suç ve suçlu davranışın fotoğrafta gözlemlenmesi, suça teşvik edilmesi, suçun önlenmesi, toplumsal yapıdaki değişimlere yansımaları gibi unsurlar hareket noktasını oluşturmaktadır. Bu nedenlerle görsel kriminolojiye yaklaşım fotoğraf ile sınırlandırılmıştır. Başka bir deyişle görsel kriminoloji kapsamına giren video, film, reklam, afiş, el ilanı gibi unsurlar çalışma kapsamı dışında tutulmuştur. Ancak konu kuramsal açıdan kriminolojinin tarihçesi, kriminoloji teorileri interdisipliner yaklaşımla ele almayı gerektirmektedir. Nitekim araştırma konusunda kavramsal ve kuramsal çerçeve ile literatür taranmıştır. Araştırmanın kapsamını, özgün kısmı olan fotoğraf analizi ve fotoğrafın kategorileştirilmesi oluşturmaktadır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı, kriminolojide farklı bir boyut olarak, görsel kriminolojiyi görselliğin gücü ile ele almaktır.

Yaşadığımız dijital çağda görsellerin gerçekliği tam olarak yansıtması konusunda kesin bir karar verilememektedir. Sosyolojiyi ve sosyolojik faktörleri hesaba katarak, görsel kriminoloji içerisindeki kareler değerlendirilmedi. Bireyler için anlamlar çok önemlidir ancak bu anlamlar zamana, yere ve kişiye göre değişkenlik göstermektedir. Bu doğrultuda araştırmanın amacı, karşılaşılan fotoğrafları kuramlar temel alınarak belli bir kategoriye dâhil etmektir.

Çalışmanın önemi, konu hakkında Türkçe kaynak eksikliği adına, bu çalışma ile literatüre katkıda bulunmaktır. Ayrıca lisans döneminden itibaren ilgilendiğim suç ve suç sosyolojisi konusunda akademik anlamda uzmanlaşmaktır.

Araştırmanın Yöntemi

Bir disiplin olarak tanımlandığı ilk günden itibaren sosyoloji, temel araştırma yöntemi olarak toplumu gözlemiştir. Bu çalışmada araştırma yöntemi birbirine bağlı iki metottan oluşmaktadır. Literatür taraması (konuyla ilgili makale, dergi, internet kaynakları, el ilanları, afişler ve bunların incelenmesi) ve fotoğraf analizi. İkinci kısım olan fotoğraf analizi, çalışmanın özgün kısmını oluşturmaktadır. Bir fotoğraf seçilmesi, analizinin yapılması, fotoğraf türlerinin neler olduğu, örnek fotoğraflarla kriminoloji ve görsel kriminoloji ile bağlantısını içermektedir.

Fotoğraf analizi oldukça geniş bir açıdan ele alınabilir. Bu nedenle bu çalışmada görsel kriminoloji ile sınırlandırarak incelemesi yapılmıştır. Aynı zamanda görsel kriminolojide fotoğraf ölçeğinde, el ilanları, reklamlar, otoritenin kullandığı uyarı niteliğindeki görseller (sigara içilmez vs.) değerlendirme dışı bırakılmıştır.

Fotoğraflarda kültürel değerler önemlidir. İki farklı kültüre mensup insanlar, farklı şekillerde yorumlama yapabilirler. Bu nedenle, bireysel boyutta değil daha çok evrensel boyutta ele alınmıştır.

Fotoğraf akıp giden sosyal hayatı anlık olarak somutlaştırıp önümüze koymaktadır. Ek olarak fotoğrafın bir dili olduğundan söz edebiliriz. O dil ise, aynı kültürdeki insanların ortak anlamlar yüklemesidir. Örneğin bir görselde bisiklet otoparkını aynı şehirde yaşayanlar tarafından trafik sorununa bir çözüm yolu olarak algılanabilir ancak farklı şehirde yaşayanlar açısından bu anlamı taşımaz.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Suç ve Sapma

Sosyal bir davranış sonucu ortaya çıkan suç ve sapma kavramlarının tanımlanmasında geniş bir literatür bulunmaktadır. Her sapmış davranış bir suç oluşturmayabilirken; her suç olarak kabul edilen davranış, aynı zamanda bir sapma davranıştır.

Klinik çalışmalar bireysel davranışlar üzerine odaklanmakta; sapma gösteren davranışların geniş ölçüde psikolojik çatışmalar ve baskılar sonucu olduğu görülmektedir. Ancak, sosyal çevrede oluşan gerilimlerin çeşitli kişiler üzerindeki etkisi onları uyumsuz davranışlara yöneltebilmektedir. Sapma üzerine gerçekçi bir anlayış sağlama bu çevresel etkilerin tam bilgisine dayalı bulunmaktadır (Yücel, 2004:19).

1.1.1. Suç ve Sapma Tanımları

İnsan, insan olarak var olduğundan beri şiddet ve şiddetten kaynaklanan sorunlar üretmiştir. Ancak, suç modern bir düşüncedir. Modern bir düşünceden kasıt; suçun ıslah edilebilecek bir şey olduğu ve suçlunun toplum sözleşmesi gereği topluma karşı ihlal edici davranan anti-sosyal varlıklar olduğu fikridir. Modern öncesi suç ve suçluluk tazminat mantığı içerisinde değerlendirilirdi. Suç, topluma ait bir olgu olmaktan çok, zarar gören kişinin zararının tazmini ile bağlantılı bir şey idi. Dolayısıyla, suça göre ceza vardı. Cezanın amacı caydırmaktı ve öç alıcı bir yanı vardı. Bu yüzden suça uygulanan ceza ne kadar sertse, suç işleyen kişi de suç işlemekte o kadar tereddüt içinde olmak zorunda kalacaktı (İstanbul Ticaret Odası, 2008: 120).

Modern dönem itibarıyla suç kavramı, daha çok hukuki terminolojide yer almakla birlikte, birçok disiplini içinde barındıran sosyal bilimlerin de inceleme alanına girmektedir. Sosyoloji ve kriminoloji başta olmak üzere, biyoloji, psikoloji, hukuk, din ve antropoloji gibi birçok değişik disiplinler incelemiştir. Dolayısıyla farklı bakış açıları ve yorumlar tek bir suç kavramı olarak tanımlanmasını zorlaştırmaktadır. Suç, kanunda açıkça belirtilen, yapılması veya yapılmaması halinde, karşılığında cezai bir yaptırım öngörülen her türlü davranış olarak görülmektedir. Diğer bir deyişle suç, ceza kanunlarını ihlal eden davranışlardır (Akbaş ve Güçlü, 2016: 24).

Suçun herkes tarafından farklı şekilde algılanması suç alanındaki araştırmaların çeşitlenmesinde önemli bir etkidir. Suç ve suçluluğun tanımlanmasında yazılı kurallar ve kültürün yanında; devlet kültürü, inanç

sistemleri, sosyal çevre, coğrafi şartlar, aile yapısı, siyasi düşünceler gibi birçok farklılık etken olarak kabul edilebilmektedir (Yaman ve Acar, 2016:12).

Sosyolojik açıdan suç, toplumda geçerli olan normlardan sapma olarak tanımlanır. Toplumun temel yaşam normlarına ters düşen, toplumun genel düzen ve huzurunu bozan ve bundan dolayı da toplumsal olarak onanmayan eylemler suç olarak tanımlanır. Bu anlamda suç toplumda geçerli olarak kabul edilen değer ve normlara saldırıyla başlayan saldırgan davranışlar bütünü olarak da tanımlanabilir (İstanbul Ticaret Odası, 2008: 121).

Suç, evrensel bir olgudur. Toplumların tarihsel gelişim süreci incelendiğinde, her tür sosyal yapıda suçun her zaman var olduğu görülür. Evrenselliğinin yanında suçun bir başka niteliği de göreliliğidir. Suç oluşturan fiiller toplumdaki topluma ve aynı toplumda da zaman içinde farklılık gösterebilirler. Toplumların sosyal değişme ve gelişme süreci içinde, bir dönemde suç olarak tanımlanmayan bir davranış daha sonra yasalarda suç olarak tanımlanabilir (İçli, 1992: 7).

Sosyal bakımdan "sapmış" davranış olarak nitelendirilen davranışlar kriminolojide önem taşımaktadır. Toplumun beklentilerinden ya da toplumun uygun gördüğü şekilden farklı bu davranışlara günümüzde sapma ya da sapmış davranışlar denilmektedir. Kriminoloğun ilgi alanı sosyal davranışın bir türü olan "suçlu" davranıştır. Kriminolog kişilerin nasıl suçlu sayıldıkları ve bunlara nasıl davranılması gerektiği konuları ile ilgilenir (Akıncı, 2013: 35).

Özer Ozankaya sapmayı, bir olgular yığını içinden seçilmiş örneğin, yığının gerçek özelliklerine uzak düşmesi ve birey davranışlarının kümenin, toplumun yerleşik ölçülerine uymaması durumu olarak tanımlar (Ozankaya, 1984: 102).

Giddens'a göre sapmış davranışta bulunanlar, başkaldıranlar, çoğunluğumuzun kabul ettiği kurallara göre yaşamayı yadsıyan bireylerdir. Bunlar şiddet kullanan suçlular, uyuşturucu bağımlıları ya da çoğu insanın olağan kabul edilebilirlik ölçülerine uygun olmayan "dışlanmışlar"dır (Giddens, 2000: 182).

Sapma davranışlar örf, adet, gelenek ve göreneklere aykırı davranma biçiminde olabileceği gibi, hukuk kurallarına uymama (aykırı davranma) biçiminde de olabilir. Daha önce de söz edildiği gibi, birincisinde ayıplama, kınama, soyutlama gibi yaptırımlar söz konusu iken; ikincisinde, özgürlüğü sınırlama, tazminat ödetme somut (maddi) yaptırımlar söz konusudur (Kaplan, 2005: 411). Görsel kriminoloji ise daha çok birinci kısım ile ilgilenmektedir.

Sennett'e göre ise "sapma, ...kendi başına bir anormalliktir. Kendini özgürce ifade etme, sapma ve anormallik... Kamusal ortamın kişiliği açığa vurmanın bir alanına dönüşmesiyle bu üç terim tamamen birbirleriyle bağlantılı hale gelir... Sapmaların egemen kültürü güçlendiren tuhaf bir etkisi vardır. Bazı kişileri sapkın olarak belirleyen toplum neyin

ya da kimin sapkın olmadığını da tanımlayabilecek araçlara artık sahiptir; sapkın kişide neyin reddedileceğini çarpıcı bir biçimde açıkça göstererek başkalarının uyduğu normları onaylar” (Sennet, 2002: 249-250, akt. Önkal ve Sarı, 2013: 7) .

Genel olarak sapma, bireylerin içerisinde bulunduğu toplumsal yapı içerisinde sosyalleşme sürecinde edindiği norm ve değerlere uymama veya bu çerçevede toplumsal beklentilere karşılık vermeme olarak tanımlanabilir (Akbaş ve Güçlü, 2016: 25).

1.1.2. Suçlu ve Sapmış Davranış

Günümüzdeki toplumların hemen hemen hepsinde suç ve sapma vardır; sosyologlar genellikle suçun olmadığı bir toplumun olamayacağı konusunda hemfikirdir. Suç ve sapmanın olmadığı bir toplum oldukça katı ve kontrollü bir toplum olacaktır (Macionis ve Plummer, 2002: 406).

Genel olarak toplumsal kurallara uymama durumunda sapma ortaya çıkmaktadır. Herhangi bir sosyal davranışın toplumun geleneklerinden, normlarından ve standartlarından uzaklaşması sapmış davranış olarak tanımlanmaktadır (Adak, vd., 2009: 289). Objektif bir olgu olarak sapma ele alındığında sapmış davranış içerisindeki birey ve onun sosyo-ekonomik koşulları göz önünde tutulurken, sübjektif bir olgu olarak sapmada ise daha çok sapmış davranış içerisindeki bireyin etiketlenmesi süreci incelenmektedir (Adak, vd., 2009: 22).

Sapma davranışı dinamik bir olgudur. Toplumdan topluma değişebildiği gibi gruplar arasında da farklılık gösterebilir; bir grup ya da topluma göre sapmış olarak tanımlanan birey, başka bir grup ya da toplumda, kurallara uyan bir birey olarak kabul edilebilir. Sapma süreçsel olarak da farklılık gösterebilir; bir askerin savaş alanında öldürmesi kahramanlık olarak kabul edilirken; normal dönemde en büyük suç olarak cezalandırılır (Önkal ve Sarı, 2013: 5).

Sosyolojide sapma olgusu zaman zaman kriminoloji ile karıştırılsa da, kriminoloji ceza hukukunun doğrultusunda ortaya çıkan davranış biçimleriyle ilgilenirken; sosyolojik olarak sapma kriminolojik araştırmadan yararlı olsa da ceza hukukunun dışındaki eylemleri ve davranışları da inceler ve anlamaya çalışır (Önkal ve Sarı, 2013:6).

Sapma davranışı toplumda var olan hukuk kurallarını ihlal eden bir davranış biçimi olarak görüldüğünde bu sapmış davranış suç olarak nitelendirilir. Nitekim bu çalışmada herhangi bir filtre olmamasıyla, konunun sosyolojik boyutu öne çıkarılmakta ve ceza yasalarına değinilmemektedir.

1.2. Görsel Sosyoloji

Görsel sosyoloji, toplumda geçerli bir bilimsel kavrayışın toplumun doğrudan gözlemlenmesi ve onun görsel dışavurumlarının-insan eylemleri ve maddi kültür ürünleri-çözümlemesi ve kavramsallaştırılması ile mümkün olabileceği düşüncesi üzerine temellendirilir (Pauwels, 2010: 546).

Harper'a göre (1988: 55), görsel sosyoloji, toplumsal olguları tanımlamak, açıklamak ve incelemek amacıyla araştırma sırasında bulunan veya üretilen fotoğrafların ve diğer imgelerin veri olarak kullanıldığı sosyolojik yaklaşımların toplamıdır (Görk, 2016: 26).

1.3. Görsel Veri Madenciliği

Toplumda hazır bulunan imgelerin toplanmasıyla yapılan sosyolojik araştırmalarda araştırmanın vurgusu, bu görüntülerin oluşmasına aracılık eden "ikincil derecede" önemli ama belki de bir daha asla ulaşılmayacak olan görsel gerçekliği çözümlmek (decode) üzerinedir. Ancak görsel araştırmaların bir çoğu (görüntülerin üretilmesi de dahil olmak üzere) sosyal bilimcinin araştırmak için seçtiği konuyu kaydetme süreciyle başlar. Görsellerin araştırmacının girişimiyle üretilmesi veri toplama sürecinin daha kontrol edilebilir olmasını, aynı bağlam içinde üretilmiş görsel verilerin toplanmasını sağlar. Bu durum aynı zamanda daha yansıtımsal (reflective) ve düşününsel (reflexive) bir sosyolojiye olanak tanır (Görk, 2016: 32).

1.4. Görsel Kültür

Görsel kriminoloji ile ilgili olarak yapılan literatür taramasında görsel kültür karşılaşılan ve açıklanması gereken ana kavramlardan biridir.

Görsel kültür, bilgi ve medya teknolojilerinin yoğun olduğu bir dönemde bireylerin karşı karşıya geldiği görsel uyarıcıların çözümlenmesine ve anlamlandırılmasına yarayan ve post-modernizmin ortaya çıkması ile gündeme gelen bir kavramdır (Mamur, 2015: 81).

Toplum, görsel kültürün arka planında süregelen bir şey değildir. Görsel kültür toplumun üretildiği; farklı toplumsal grupların kendilerini oluşturmalarında kullanılan yöntemlerden biridir. Ayrıca toplumsal grupların, diğer gruplara göre konumlarını yeniden ürettikleri ya da dönüştürmekte kullandıkları bir araçtır. O halde, görsel kültür sayesinde, toplumsal gruplar, kurumlar, uygulamalar, inançlar ve nesnelere üretilir ya da yeniden üretilirler. Toplumsal düzendeki, bütün bu farklı elemanlara meydan okuma ve karşı çıkma yöntemlerinden biridir (Barnard, 2010: 248).

1.5. Görselleştirme

Geçmişten günümüze yaşanan gelişim ve ilerleme, bilimsel yayınların küresel çapta yayın haline getirilmesini kolaylaştırmıştır. Bibliyometrik ağların görselleştirilmesi ise çoğunlukla “bilim haritası” olarak anılmaktadır. Bibliyometrik araştırma ilk günlerinde itibaren ciddi yol kat etmiştir. Görselleştirme, yayınlar veya dergiler arasındaki atıf ilişkilerinin ağlarından; araştırmacılar arasındaki ortak yazar ilişkilerinin ağlarına veya anahtar kelimeler arasındaki eş zamanlı ilişki ağlarına kadar geniş bir bibliyometrik ağ çeşitliliğini analiz etmek için güçlü bir yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır. Zamanla araştırmacılar daha büyük ağları analiz etmeye başlamış ve daha gelişmiş görselleştirme teknikleri ve araçlarına ihtiyaç duyulmaya başlamıştır. Aynı zamanda bibliyografik ağ görselleştirmelerinde, araştırma enstitüleri, finansman ajansları ve yayıncılar gibi bibliyografya profesyonel kullanıcıları giderek daha fazla ilgi çekmektedir (Tuncay vd. akt, Baz vd.,2016: 6-7). Bu durumda network analizinin görsellerle aldığı şekli yansıtmaktadır.

Görsel dilin yazılı anlatıma göre bazı ayrıcalıklı ve kolay yanları vardır. Fotoğraf, fonograf, çeşitli ses kayıtları gibi görüntüsel göstergede gerçek, doğrudan doğruya aktarılır. Görsellik insanlar için kolay algılama biçimlerindedir. Görsel anlatım denilince akla ilk gelen fotoğraftır (Günay ve Parsa, 2012: 25-26).

1.6. Görsel Bellek

Görsel bellek bu çalışmada toplumsal hafıza niteliğinde ele alınmıştır. Fotoğraflar, insan beynine içeriği ile beraber kodlanarak yer etmektedir. Daha sonra hatırlatıcı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bellekteki fotoğraflar, videolar, gazeteler, dergiler, filmler, grafikler, reklamlar, kitaplar çok sayıda görsel imgeyle doludur ve bunlar uzun dönemler boyunca kuşakları etkileyebilmekte, toplumsal hafızada varlıklarını sürdürmektedirler (Çakır, 2014: 183).

Bizim bilgimiz, fotoğrafın kadrajıyla sınırlıdır. Bu sebeple sosyolojik fotoğraflarda fotoğrafçının sosyolog olması önemlidir.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kriminoloji Kavramı

Kriminoloji, sanayileşme sonrası toplumlarda suç oranlarının artmasıyla birlikte geniş çalışma ve araştırmalara konu olan suç, beraberinde yeni açıklamalar (teoriler) getirmiş ve zamanla gelişen kriminoloji bir bilim dalı olmuştur (Muş, 2016). Diğer bilim dallarının uzun tarihine kıyasla kriminoloji tam bir bilim dalı olarak 19. yüzyılda kendini göstermiştir. Bu bağlamda Sezar Lombroso'nun (1835-1909) "*Suçlu İnsan*" (*L'uomo delinquente*) adlı kitabı kriminoloji için önemli bir temel oluşturmuştur. Kriminoloji sözcüğünün ilk kez kullanımının ise Fransız Paul Topinard (1830-1911) tarafından 1879'da olduğu belirtilir (Demirbaş, 2010: 27).

Kriminoloji kelime anlamı olarak suçluluk bilimi ya da suçbilimi anlamlarına gelse de, suçun nasıl tanımlandığı, suç olarak tanımlanacak eylemlerin nasıl ve hangi dinamiklere göre belirlendiği, suçlu davranışın nedenleri, suç tipleri ve profili, suçlu davranışın engellenmesi, suçluların cezalandırılması ve ıslahı, toplumun suça karşı verdiği tepki, otoritenin suçluya verdiği tepki, mağdurların durumu ve suçlu psikolojisi gibi konuları çalışmaktadır (Sözer ve Balcıoğlu, 2016: 4).

Geniş açıdan bakıldığında kriminoloji farklı bilimlerin suç ile ilgili açıklamalarından yararlanan disiplinler arası bir bilim dalıdır. Ekonomi, hukuk, sosyoloji, biyoloji, psikoloji ve antropoloji gibi disiplinler kendi perspektiflerinden suç ve suçlu davranışı açıklamaya çalışmakta ve bu yapılan katkılar disiplinler arası (interdisipliner) bir bilim olan kriminolojiyi güçlendirmektedir (Sözer ve Balcıoğlu, 2016: 5). Ancak suçlu ve suçlu davranışı genel anlamda sosyoloji ağırlıklı çalışılmaktadır çünkü suçlu davranış, sosyal ortamda gerçekleşmektedir ve çoğu kriminolog suç olgusunu sosyolojik perspektiften çalıştığı için bu disiplinin temel teorileri sosyoloji ağırlıklı olmaya başlamıştır. (Walsh ve Ellis, 2007: 3).

2.1.1. Kriminoloji Tanımı

Kriminolojinin en çok kullanılan ve genellikle onaylanan tanımı, Amerikalı kriminologlar Edwin H. Sutherland ve Donald R. Cressey'e dayanmaktadır. "Kriminoloji, sosyal fenomen olarak, genç ve yetişkin suçluluğu üzerindeki bilginin tümüdür" şeklinde belirtilmiştir (Demirbaş, 2010: 28).

Dönmezer ise kriminolojiyi, suç sosyolojisine dayalı bir sentez bilimi sayarak, "insanın sapmış davranış ve eylemleri arasında suçu doğuran, yapan ve suçu kontrol etme amacını güden

süreçleri açıklayan ve suçun sebep ve faktörlerini tespit maksadıyla insana ve suç işleyen insana ilişkin bilgilerin bütününe sentezini oluşturan bir bilgi dalıdır” şeklinde tanımlanmaktadır.

Farklı bir perspektiften bakıldığında kişiyi suça iten birtakım dürtülerdir. Bunlar kazanç, faydalanma, cinsiyet, öfke gibi güdülerdir. Kriminoloji bu dürtüleri, bunların kaynağını, nedenlerini ve bunların ortaya çıktığı çevre ile ilişkisini de inceler (Soyaslan, 1998: 6).

Kriminoloji, insanın işlediği suçun nedenleri ile birlikte ele alarak sonuçlar üzerinden tahlillerde bulunan, bu tahlillerini bilimsel araştırmalar temeline oturtan, bireyi psikolojik, sosyal, ekonomik, eğitim ve kültürel olarak çok boyutlu inceleyen, suçu önlemek ve ortadan kaldırılması için çalışmalarda bulunan bilimsel bir alandır. Bir diğer kriminoloji tanımı ise, suçu ve suç olgusu ile ilgili kişileri, bunlar arasındaki ilişkiyi, sebep sonuç ölçütleri içinde her türlü etken bakımından inceleyen ve bu ilişki konusunda kanunlar koymaya yönelik gözlemsel bir bilim dalıdır (Akıncı, 2013: 23-27).

2.1.2. Kriminolojinin Tarihsel Süreci

Kriminoloji, Avrupa’da genellikle hukuk ve ilk dönemleri itibariyle biyoloji bilimiyle birlikte ele alınırken Amerika’da daha çok sosyolojik bir perspektifle çalışılmaktadır (İçli, 2001).

Suç bilimi diğer sosyal bilimlerde olduğu gibi uzun bir tarihi geçmişe sahip olsa da kriminolojinin modern anlamda başlangıç noktası Avrupa’nın aydınlanma dönemine dayandırılmaktadır. Hatta sosyal bilimlerin çoğunda olduğu gibi suç bilimi de Platon ve Aristo’nun birkaç cümlesine dayandırılarak tarihi temel kazandırılmaya çalışılmaktadır. Günümüzde kriminoloji biliminin kurucu babası kabul edilen Cesar Beccaria’nın 1764’te kaleme aldığı *Suçlar ve Cezalar Üzerine (On Crimes and Punishment)* adlı eseri modern kriminolojinin başlangıç eseri olarak kabul edilmektedir. 1885’te yayımlanan “*Kriminoloji*” adını taşıyan ilk eserin yazarı ise Raffael Garafalo’dur. Suçun doğal olarak tanımlanması, doğal suçlar, suçluların ayırıcı özellikleri ve suçlulara yapılması gerekenlerle ilgili konuları kapsayan bu eserin kriminoloji biliminin öncü eserlerinden olduğu kabul edilmektedir (Sözer ve Balcıoğlu, 2016: 5-6).

Türkiye’de ise kriminoloji, Chicago Ekolu çerçevesinde şekillenmiştir ve bu yönde araştırmalar yapılmıştır. Türkiye’de ilk Kriminoloji çalışmaları 1943 yılında Ordinaryüs Profesör Sulhi Dönmezer’in öncülüğünde İstanbul Üniversitesinde kurulan Kriminoloji Enstitüsü ile başlamıştır. Ancak Türkiye’de kriminoloji halen bağımsız bir disiplin olarak kabul edilmemiştir (Sözer ve Balcıoğlu, 2016:5). Bu sebeple, suçun nedenleri ve önlenmesine yönelik bilimsel çalışmalar da istenen düzeyde olmamış ve suçun nedenlerinin araştırılması ve bulunacak bilimsel sonuçlar ışığında şekillendirilecek önleyici politikaların oluşturulması

mümkün olmamıştır. Dolu'nun belirttiğine göre; sosyal bilimcilerin de bu konuya pek de ilgi göstermemiş olması ve kriminolojik çalışmalar yapan akademisyenlerin de çoğunlukla sosyal bilimci olmayıp ceza hukukçularından çıkmış olması bu bilim dalının ülkemizde geri kalmasına neden olmuştur (Dolu, 2012:38).

2.2. Kriminolojiye Teorik Yaklaşımlar

Suç teorilerinde genel olarak klasik ve pozitivist akım öne çıkmaktadır. Klasik akıma göre bireyler suçlu davranışa göre elde edecekleri fayda ve zararları rasyonel olarak hesaplarlar ve yarar fazla ise suç işlerler (Cullen ve Agnew, 2003). Pozitivist akım ise, suçluların rasyonel hesaplamalar ile hareket etmediklerini ve bazı kalıtsal, "biyolojik, psikolojik, ekonomik ve sosyolojik" faktörler tarafından suça itildiğini öne sürmektedir (Paternoster ve Bachman, 2001: 48-49).

2.2.1. Klasik Okul

Klasik akım 1764 yılında İtalyan akademisyen Cesare Beccaria tarafından yayınlanan "*Suç ve Ceza Üzerine Deneme*" isimli eser ile başlamış ve 1789 yılında İngiliz filozof Jeremy Bentham tarafından yayınlanan "*Ahlak ve Kanunların Prensiplerine Giriş*" isimli eseri ile desteklenmiştir. Burada, ön planda olan faydacılıktır ve en önemli iddiası bireylerin suçu "özgür iradeleri ile ve rasyonel düşünceleri" ile işledikleri yönündedir.

Suç işlemek kişiye fayda sağlayacaksa suç işlenir ve ceza daha fazla zarar verecekse suç işlemekten vazgeçilir. Bu nedenle bireyleri suçtan caydırabilmek için çabuk, kesin ve yeterince ağır olan cezalar verilmelidir (Paternoster ve Bachnam, 2001 :11).

Klasik okul, özellikle Orta Çağ Avrupa'sında yer alan suçun ve suçluluğun nedeni olarak doğaüstü güçlerin kabul edildiği ve buna karşılık suçlulara insanlık dışı cezaların uygulanmasına bir reaksiyon olarak geliştiği söylenebilir. Aydınlanma Çağı ile beraber kilise otoritesinin her alandaki fikirlerinin sorgulanmasına paralel olarak suç ve suçluluk alanındaki açıklamaları da sorgulanır hale gelmiştir. Klasik okul öncesi bu düşüncenin en önemli temsilcilerinden biri olan ünlü Hristiyan rahip filozof Thomas Aquinas'ın (1225-1274) tanımlamasıyla Tanrı tarafından düzenlenen ve "doğal kanun" olarak adlandırılan toplumsal ortamda insanların yaratılıştan kötü/şeytani fiillerden daha çok; güzel eylemler yapmaya meyilli oldukları, dolayısıyla suç işleyen kişilerin aynı zamanda Tanrı tarafından oluşturulduğuna inanılan doğal düzene de karşı gelen günahkârlar olduğu kabul edilmekteydi. Klasik okul öncesi ceza adalet sisteminin de temelini oluşturan bu yaklaşımda başta kilise

olmak üzere devletin bu nedenle suçluları işkenceler de dahil olmak üzere cezalandırma yetkisine sahip olduğu kabul edilmekteydi (Sözer ve Balcıoğlu, 2016: 38-39).

Klasik okul, bireylerin neden suç işledikleri veya bireyi suça iten nedenlerle ilgilenmemektedir. Ancak bireyleri rasyonel aktörler olarak tanımlayan klasik okul teorisyenleri; suç ve suçlulukla mücadele de bireyi caydıracak, yani suç ve ceza denkleminde suçlunun tespit edilmesi, yakalanması ve cezalandırılması sürecini daha hızlı ve etkin kılacak uygulamalar üzerine yoğunlaşmaktadır (Sözer ve Balcıoğlu, 2016: 39).

Klasik okul öğretisine göre suçu önlemenin ve suçlularla mücadele etmenin yolu, bireylerin suç işlediğinde karşılaşılabilecek cezaların suç eylemiyle elde edebilecekleri faydadan daha ağır olması ile sağlanabilir. Diğer bir deyişle suçu, karlı ve rasyonel olarak tercih edilebilir bir eylem olmaktan çıkarmakla mümkündür (Dolu, 2012: 91).

Klasik okul düşünürleri insan doğasına ilişkin; insanların kendi çıkarlarını düşünen bencil ve hedonist olduklarını, zevk için yaşamlarını sürdürdüklerini, rasyonel oldukları için, kar-zarar hesabı yaparak, eylemlerinin sonucunda meydana gelebilecek olumsuz neticelerle elde edebilecekleri menfaatleri değerlendirip hangisi daha ağır basarsa ona göre hareket edeceklerini belirtmişlerdir. Dolayısıyla, insanların, diğer eylemleri gibi suçlu davranışlarından da yine kendilerinin sorumlu oldukları ve bu bağlamda suçun da rasyonel seçimler neticesinde oluştuğu iddia edilmiştir (Dolu, 2012:91).

2.2.1.1. Cesare Beccaria

Orta Çağ Avrupası'nda hukuken hangi davranışın suç olduğu ve bu suça ne tür bir ceza verileceğine dair herhangi bir düzenleme bulunmadığından çoğunlukla kararlar kilise tarafından verilmekteydi. Bireylerin davranışlarının suç olup olmamasından daha çok yargılayan yargıçların veya onları yöneten otoritenin o konuda ne düşündüğü önemli hale gelmekteydi (Dolu, 2010). Bu otoriter ortama karşı çıkan aydınlanma akımının etkisinde kalan aynı zamanda kendisi de bir aristokrat, hukukçu, filozof, ekonomist ve edebiyatçı olan Cesare Beccaria, ilk baskısı 1764 yılında isimsiz olarak yayınlanan “*Suçlar ve Cezalar Üzerine*” (*Dei Delittie Delle Pene*) adlı eserinde ceza ve adalet sisteminde reform yapılması gerektiğine dikkat çekmiştir. Kitabı yayınlandığında Katolik Kilisesi kınamış ve yasaklı yayınlar içerisine almıştır. Kitabı isimsiz olarak yayınlaması o dönemde kilise otoritesinin ne derece etkili olduğun bir göstergesidir.

Beccaria kendi ifadeleri ile prensiplerini şu şekilde özetlemiştir: “Ceza hiçbir durumda sivil vatandaşlara karşı uygulanan bir şiddet davranışı olmamalıdır. Ceza halka açık, hızlı,

gerekli ve mümkün olan en az seviyede ve suç ile orantılı olmalı ve kanunlar tarafından belirlenmiş olmalıdır” (Beccaria, 1992:99, akt. Muş, 2016:8).

Beccaria'nın bu fikirleri kilisenin tüm engelleme girişimlerine rağmen Avrupa'da büyük yankı bulmuş ve kitapları birçok dile çevrilmiştir. Yeni doğan bu klasik akım 19. yüzyıla kadar batılı ülkelerin adalet sistemini şekillendirmiştir (Paternoster ve Bachman, 2001:13 akt. Muş, 2016 :9).

Beccaria'ya göre cezalandırmanın en temel fonksiyonu, suçlunun bir daha suç işlemesini ve topluma zarar vermesini önlemek olmalıdır. Bu şekilde bir cezalandırma suç işleme potansiyeli olan diğerlerini de suç işlemekten alıkoyacaktır (Sözer ve Balcıoğlu, 2016:41).

Beccaria, suçlunun cezalandırılmasından ve bu şekilde toplumda benzer eylemleri deneyeceklere karşı cezanın önleme fonksiyonunun gerçekleşmesini savunmuştur ancak ikrarı sağlamak için işkence yapılmasına ve henüz mahkûm olmamış kişilerin hapsedilmesine karşı çıkmıştır (Akıncı, 2013:117).

Beccaria'nın fikirlerinin etkisini kaybetmesi ve yeni klasik akımın ortaya çıkmasının iki önemli nedeni vardır. Birincisi bu akımın suç oranlarında azalma sağlayamamasıdır. İkincisi ise Beccaria'nın fikirlerinden etkilenen ceza yasalarının, hakimleri “sadece yasaları uygulayan enstrümanlar” olarak görmesi ve onların “takdir yetkilerini” ellerinden almasıdır. Hakimlerin takdir yetkisi olmayınca “suça neden olan niyet ve sebep” göz ardı edilmiş ve sadece “suç davranışının kendisi” cezalandırılmıştır. Bu durumda, akıllı ile zihinsel engelli, çocuklar ile yetişkinler ve ilk defa suç işleyenlerle birçok suç işlemiş kişiler aynı cezaya çarptırılmıştır (Vold, Bernand ve Snipes, 2002: 20 akt. Muş, 2016:9).

2.2.1.2. Jeremy Bentham

Klasik kriminolojinin diğer etkili temsilcilerinden biri de İngiliz filozof ve hukukçu Jeremy Bentham'dır. Fransız ve Amerikan devrimlerinin gerçekleştiği ve kendi ülkesi olan İngiltere'de sanayi devrimi, artan suç oranları ve çok çeşitli sosyal problemlerin yaşandığı bir dönemde yaşayan Bentham'ın eserleri de çoğunlukla kendi ifadeleriyle “toplumun bozulan ahlaki ve hukuksal yapısı” konularında olmuştur. Bentham (1781) ahlaki değerlerin ve kanunların bilimsel olarak çalışılabilecek konular olduğunu ileri sürerek nasıl ki doğadaki olaylar fizik kuralları referans alınarak açıklanabiliyorsa insan davranışlarının da insan tabiatında bulunan iki temel kaynak referans alınarak açıklanabileceğini ifade etmektedir: haz ve acı. Bentham'a göre insanlar acılardan kaçınmak ve daha fazla haz almak motivasyonlarıyla davranışlarını belirlemektedir. Doğası gereği hep kendi menfaatinin peşinde koşan insan

hazcıdır (hedonist) ve kendi zevklerinin peşinden koşar. Bununla birlikte Bentham'a göre bireysel mutluluklardan daha çok kolektif/toplumsal mutluluğun en üst düzeyde yaşanması ahlaki değerlere daha uygundur. Bentham'ın "En fazla insan için en fazla mutluluk" yaklaşımı olarak adlandırdığı bu prensibe göre davranışlar eğer o davranışlardan etkilenen kişilerin mutluluklarını arttırmıyorsa ahlak dışıdır ve yanlıştır (Sözer ve Balcıoğlu, 2016:43) .

Bentham'ın belirttiği gibi insanlar akılcı varlıklardır, bilinçli olarak faydayı seçer ve cezadan kaçarlar. Bu bakımdan ceza öyle belirlenmelidir ki, vereceği acı, faydadan daha fazla olsun. Bentham, suçu her zaman soyut olarak görmüş; suçluyu, insan ve çeşitli kişiliklere sahip olarak görememe hatasına düşmüştür. Ancak, Beccaria gibi, statükoya karşı durmuş ve ceza kanununda reform yapılması için mücadele etmiştir (Demirbaş, 2010:57) .

Bentham insanların bir davranış sonucunda elde edeceği haz veya maruz kalacağı ceza mağduriyeti hesaplarken bazı faktörleri göz önünde bulundurduğunu belirtmektedir. Bu faktörler şunlardır:

- 1) Kesinlik: Davranış sonucunda alınacak haz ve maruz kalınacak acının gerçekleşme olasılığı,
- 2) Yakınlık: İşlenen suç karşısında alınması muhtemel cezanın zaman olarak ne kadar hızlı ve yakın olduğu,
- 3) Doğurganlık: İşlenen suç karşısında elde edilecek olan hazzın veya maruz kalınacak cezanın zincirleme olarak yeni hazlara veya mağduriyet/cezalara yol açıp açmama olasılığı,
- 4) Saflık: Cezalandırma ihtimali olmadan elde edilecek bir hazzın bulunması veya tam tersine elde edilecek bir menfaat bulunmadan cezalandırma ihtimalinin bulunması,
- 5) Kapsam alanı: Elde edilecek haz veya ceza nedeniyle kaç kişinin etkilenebileceği,
- 6) Yoğunluk: Haz veya cezanın hissedilebilir ağırlığı,
- 7) Süre: Elde edilecek haz veya sürenin ne kadar süreceği.

Bu faktörlere göre yapılan hesaplama sonucunda haz tarafı ağır basıyorsa suç işlenebilecek, mağduriyet/acı tarafı ağır basması durumunda da suç işlemekten vazgeçilecektir (Weijers, 2014, akt. Sözer ve Balcıoğlu, 2016:44-45).

Bentham'a göre, cezanın kendisi kötüdür ve ancak daha büyük bir kötülüğü ortadan kaldırmak için kullanılabilir. Cezayı haklı gösteren tek neden; suçu önleyebilmesidir (Akıncı, 2013:114-115).

Bentham'ın yaptığı bir diğer önemli katkı da cezaevi reformlarıdır. Klasik okul anlayışının kabul görmesiyle beraber suçluların idam edilmek, işkence vb. orantısız cezalar yerine, hapis cezası gibi daha insancıl ve orantılı yaptırımlarla cezalandırılması fikri yaygınlık kazanmıştır. Bu kapsamda Bentham, cezaevi yönetimi, gardiyanların ve cezaevi yönetiminin

sorumlulukları, ev hapsi, kefaletle serbest bırakma gibi alternatif cezalandırılmaların tanımlanması alanında fikirler ortaya koymuştur. Bunların yanı sıra Bentham'ın cezaevi reformu konusunda en bilinen fikri cezaevlerinin mimarisinin cezalandırma sürecine olan etkilerine ilişkin yaklaşımlardır. Bentham Panoptikon adını verdiği bir cezaevi tasarımının mahkûmların disiplini, ıslahı ve rehabilitasyonu konusunda daha etkili olacağını savunmuştur. Herkesin (pan) gözlenmesi (opticon) anlamına gelen bu mimari tasarım genel anlamda daire şeklinde çok katlı bir cezaevi mimarisidir. En önemli özelliği dairenin merkezinde yer alan ve tüm mahkûmların gözlenebilmesine imkân veren bir gözlem kulesinin bulunmasıdır. Panoptikon cezaevi mimarisi oldukça tartışılmasına rağmen çok az sayıda inşa edilmiştir. Ancak toplumun gözetlenmesi fikri günümüzde farklı şekillerde gerçekleştirilmektedir (Sözer ve Balcıoğlu, 2016:45).

2.2.1.3. Caydırıcılık Teorisi

Klasik akımın tüm fikirlerini yansıtan teoridir. Gary Becker gibi etkili ekonomistlerin düşüncelerini benimseyen bu teori bireylerin rasyonel olduklarını ve kendi menfaatlerini takip ettiklerini ve bu menfaatleri kazanma esnasında ve sonrasında faydalarını maksimum seviyede tutmaya çalışırken zararlarını ve acılarını minimum seviyede tutmaya çalıştığını benimsemiştir. (Muş, 2016:10) “En kısa sürede verilen ölçülü ve kesin olan ceza akılcı hesaplamalar yapan bireylerde suç ile cezanın arasındaki ilişkiyi” açıkça ortaya koyacak ve kişileri suçtan caydıracaktır. Ancak ceza gecikirse kişiler suçu unutacaklarından dolayı cezanın etkisi de azalacaktır. Eğer suç işleyenlerin çoğu ceza almıyorsa veya ceza suçtan çok sonra verilmiş ise bu cezaların suçluların yapacakları fayda-zarar analizine etkisi çok az olmalıdır, hatta ceza almama oranının çok olması onları suça teşvik etmektedir (Paternoster ve Bachman, 2001:14, akt. Muş, 2016:10).

Suçlular rasyonel hesaplamalarında suç işlemeleri durumunda “kısa süre içerisinde ve kesin olarak” ceza alacaklarını ve alacakları bu cezanın suçtan kazanımlarından daha çok acıya neden olacağı sonucuna varırlarsa yasal cezalar amacına ulaşmış ve bireyler suçtan caydırılmış olacaklardır (Muş, 2016: 11).

Caydırıcılık teorisi spesifik ve genel caydırma olarak sınıflandırılmaktadır. Ancak Nagin 1998 yılında caydırıcılık literatürü üzerine yapmış olduğu geniş kapsamlı araştırmasında “üç türlü ve birbirleri ile bağlantılı olmayan” caydırıcılık araştırması bulmuştur. Birinci tür araştırmalar “spesifik polis taktiklerinin caydırıcılık etkisini” incelemiştir. Diğer caydırıcılık araştırmaları “yakalanma ve ceza alma ihtimali hakkında kişilerin algılarını” araştırmıştır. Son tür caydırıcılık araştırmaları ise “farklı bölgelerdeki farklı suç önleme politikalarının etkilerini”

incelemiştir (Vold, Bernand ve Snipes, 2002:199-201, akt. Muş, 2016: 12). Aynı zamanda bu yaklaşım, kriminolojide kültürel öğeleri sosyolojik olarak ele almanın temelini atmıştır.

Spesifik caydırıcılık, ceza alan bireyin tekrar suç işleme oranını azaltacağını ileri sürmektedir. Ancak araştırmalar bazı bireylerde caydırıcılık etkisi yaparken, bazı bireylerde ise etkili olmadığını ortaya çıkarmıştır. Kriminologlar bu duruma cezanın şekli ve bireyin durumunun etki ettiğini belirtmişlerdir. Uzun cezalar bazı kişilerde suçlarını azaltmaya yol açarken, diğerlerinin suç işlemesini artıracak ve ileriki çalışmaların bu faktörleri araştırmaları gerektiğini belirtmişlerdir (Cullen ve Agnew, 2003: 264-265).

Genel caydırma ise toplumda ceza almayan bireylerle ilgilidir. Suç işleyen bireylere verilen cezanın toplumdaki diğer bireylere uyarı olacağı ve bu şekilde caydıracağı iddia edilmektedir.

Spesifik ve genel caydırıcılık sınıflandırmasının dışında caydırıcılık düzeyine göre yeni bir tasnif daha yapılabilir. Ceza yaptırımı bireyi suç işlemekten tamamen alıkoyarsa buna kriminolojide mutlak caydırıcılık (absolute deterrence) denir (Balcıoğlu vd., 2016: 50). Ancak insan doğasından dolayı suç işlememe durumunun çok mümkün olmadığı ortadadır. Bu nedenle cezanın bireyler üzerine mutlak caydırıcılığı olmayacağını ancak kısıtlayıcı ya da kısmi caydırıcılık etkisine sahip olacağı belirtilmiştir. Kısmi/kısıtlayıcı caydırıcılık bireylerin cezadan korkması neticesi daha az suç veya daha önemsiz suçları işlemeleridir (Paternoster ve Bachman, 2001: 15).

Stafford ve Warr caydırıcılık teorisini yeniden şekillendirmiş ve önceki açıklamaların eksiklerini belirtmişlerdir. Bu araştırmacılara göre bireyler sadece kendilerinin veya başkalarının aldıkları cezaları hesaplamazlar. Bireyler suç işlenmesi durumundaki zarar-fayda analizlerinden öncelikle hiç ceza almadıkları suçları da hesaplarlar. İkinci olarak da çevresinde suç işleyen ve bundan fayda gören ama hiç ceza almayan ve ceza alan kişilerin durumlarını da analizlerine katarlar (Cullen ve Agnew, 2003).

Caydırıcılığın oluşabilmesi için işlenen suçları takiben sorumluların yakalanması/ceza alması gerekirken, tersine, cesaretlendirici bir etki için suçluların cezadan herhangi bir şekilde kaçınmaları yeterli olabilmektedir. Stafford ve Warr'un da belirttiği gibi, toplum bakış açısıyla cezadan kaçınma davranışı caydırıcı hadiselerin aksine hem daha göz önündedir hem de daha çok dikkat çeker. Suçlular açısından ise, ceza alan başkalarına ait hikâyelere kıyasla daha çok kendilerinin kaç kez yakalanmadıklarını ve cezadan kaçtıklarını bildikleri için sonraki süreçte de kendilerinin yakalanmayacağını böylelikle de ceza almayacaklarını düşünürler. Suçlular bu şekilde, eylemlerinin hesabını verme ihtimalini düşük görürler. Bu nedenle, herhangi bir suç sonrasında, suçluların yalnızca ceza göreceklerini, dolayısıyla da hem kendileri hem de toplum

açısından bu eylemlerinin sonucunda caydırıcı bir etki doğacağını varsaymak hatalıdır çünkü ceza görmek de cezadan kaçınmak da mümkündür (Stafford ve Warr, 1993: 125, akt. Dolu, 2012: 103).

Sonuç olarak, Stafford ve Warr bu sebeplerle bireylerin suç-ceza analizlerinde iki değil dört faktörün hesaba katıldığını belirtmektedirler. Bu dört faktörün birbirleri ile karmaşık bir etkileşim halinde olduğunu ve bireylerin suç işleyip işlememe kararlarını alma sürecinde bu etkileşimin etkili olduğunu belirtmektedirler (Cullen ve Agnew, 2003:266).

2.2.2. Neoklasik Okul

1970'lerden itibaren ortaya çıkan Neoklasik okulun, klasik okuldan en önemli farkı, suçun gerçekleşmesi için gerekli faktörlerin ortadan kaldırılmasıyla suçun önlenebileceğinin savunulmasıdır.

Klasik okul öğretisi insanların suç ile elde etmeyi bekledikleri haz ve menfaati azaltma, bireylerin suç eylemi sonucu uğrayacakları acı ve zararı artırma böylece suçun suç işlemeyi düşünen bireyler için makul bir davranış olmadığına, söz konusu şahısları suç eylemini sergileme tercihinden vazgeçirme ve caydırma üzerine kurgulanmıştır. Kriminoloji literatüründe 1970'lerden itibaren ortaya çıkan ve 1980'lere kadar etkili olmuş bu ekol daha sonra neoklasik okul olarak da adlandırılmış kriminolojik yaklaşım klasik okulun "Bireyler suç işlemeyi tercih ederler." önermesinden hareketle suçluluktan daha çok suçun nasıl oluştuğuna odaklanılması gerektiğini ileri sürmüştür (Dolu, 2012: 98).

Başka bir deyişle, neo-klasik okul sosyoloji ve psikoloji bilimlerinin etkisi altında şekillenmiş; odak noktası suç davranışından çok suçlu birey olmuştur. Suçlu bireyin sosyal ve psikolojik durumu ön plana çıkartılarak cezanın suça değil suçluya göre olması gerektiği vurgulanmıştır (Burkay, 2008).

2.2.2.1. Rasyonel Seçim Teorisi

Rasyonel seçim teorisi, bireyleri rasyonel düşünen, koşulları tartıp değerlendiren ve bu rasyonel değerlendirme sonucunda bir seçim yaparak suç işleyen bireyler olarak ele alır. Bu görüşe göre suçluluğa yol açan faktörler göz önüne alınmaz. Rasyonel seçim katı deterministik bir kriminoloji modeline karşı olmasına rağmen, kendisi de yumuşak determinist bir modeldir (Walsh ve Hemmens, 2014, akt. Sözer ve Balcıoğlu, 2016: 50).

Clarke ve Cornish bireylerin suç işleme ile ilgili fayda-zarar analizi yaparlarken birçok kişisel ve sosyal faktörün etkisinde kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu yaklaşım klasik okul ve caydırıcılık teorilerinde bulunmamaktadır. Suç işleyen bireyler, resmi, gayri resmi ve ahlaki yaptırımlarla karşılaşılır ve bunları da hesaba katarlar. Örneğin, suç işleyen bir birey ailesinden

göreceği tepki ve dışlanmayı veya suç işlediğinden dolayı çekeceği vicdan azabını da zarar-fayda analizinde hesaba katar. Aslında bu yaklaşım klasik okul ve caydırıcılık teorileri ile çelişmektedir çünkü bu teoriler sadece resmi yaptırımları hesaba katmışlardır. Bu nedenle rasyonel seçim teorisi önceki iki teoriden çok daha kapsamlıdır (Cullen ve Agnew, 2003: 267).

Kriminoloji literatüründe Mayhew, Clarke, Sturman ve Hough (1976) ilk kez suç eyleminin gerçekleşmesi için "suç fırsatları" adını verdikleri çeşitli faktörlerin bulunması gerektiğini öne sürmüştür. Onlara göre rasyonel tercihlerde bulunarak suç işleyen bireyler yakaladıkları suç fırsatlarını değerlendirmektedir (Balcıoğlu vd., 2016: 57). İnsanların algı ve düşünme kapasitesinin farklı ve sınırlı olduğu, rasyonelliğin içinde bulunulan sosyal çevresel koşullardan bağımsız düşünülemediği, ayrıca birçok olayda suçluların mantıklı hareket etmeyip rasyonel kararlar vermedikleri ileri sürülmüştür (Curran ve Renzetti, 2001, akt. Sözer ve Balcıoğlu, 2016: 51).

Bu eleştirilere cevap niteliğinde, rasyonellik üzerine yeni tanımlama yapılmıştır. Rasyonel seçim teorisi, klasik okul ve caydırıcılık teorisi ile birçok ortak paydada buluşmasına rağmen Clarke ve Cornish'in katkıları büyüktür. Suçlular rasyonel kararlar alırlar ancak bu kararları mutlak bir bilgi veya tecrübeye dayanmaz. Rasyonel hesaplamalar yaparken, sınırlı zaman, sınırlı kabiliyet ve tecrübe ve sınırlı bilgi sahibi olmalarından dolayı tüm olasılıkları hesaplayamazlar. Bu nedenle aldıkları rasyonel karar aslında mutlak bir rasyonel hesaplama sonucu değil, sınırlı bir rasyonelliktir. Clarke ve Cornish, bu duruma sınırlı rasyonellik adını vermişlerdir (Cullen ve Agnew, 2003: 267).

Rasyonel seçim teorisinin getirdiği bir diğer yenilik suç işleme kararı ile spesifik bir suçun işlenmesi kararı arasındaki farktır. Birçok teori suç çeşidine bakmadan kişilerin sadece suç işleyip işlemediklerine bakarken rasyonel seçim teorisi bireylerin neden spesifik bir suçu işlediklerini sorgulamaktadır. Rasyonel seçim teorisi bunu bireyin içinde bulunduğu o anki durum ve şartlar ile açıklamaktadır. Örneğin, bir şüpheli hem gasp hem de cinsel saldırıda bulunabilecekken hangi suçu, hangi yöntem ve silahla işleyeceğini tamamen mağdurun durumu ve o anki şartları belirleyecektir (Cullen ve Agnew, 2003: 268).

Bir başka yenilik ise, durumsal suç önleme yöntemlerine yapılan vurgudur. Bu yaklaşımda suç odaklı önleme yöntemlerinin daha etkili olduğunun vurgulanması görülmektedir. Başka bir ifade ile genel bir politikadan ziyade her suç için farklı bir suç önleme politikası geliştirilmelidir (Vold, Bernard ve Spines, 2002:204, akt. Muş, 2016: 20).

Suçluların hesapladıkları faydayı azaltan ve zararı artıran bu yaklaşım suç önlemede başarılı olmuş ve birçok yeni ve farklı suç önleme yöntemlerine öncülük etmiştir.

2.2.2.2. Rutin Aktiviteler Teorisi

Rutin aktiviteler teorisi 1979 yılında Lawrence Cohen ve Marcus Felson tarafından geliştirilmiştir. Bu teori asıl olarak suç işleme ile ilgilenmemekte, suç mağduriyetine odaklanmaktadır. Suçluların karakterlerine odaklanma yerine suçluların hangi mağduru seçeceğine veya seçmeyeceğine etki eden durumsal engellere ve fırsatlara/çekiciliğe odaklanmaktadır. Başka bir deyişle rutin aktiviteler teorisi, suçluların motivasyonu ile ilgilenmemektedir, suçluların suç işleyip işlememe kararlarını hedeflerinin uygunluğu ve karşılaşacakları riskler ile ilgili yaptıkları subjektif değerlendirmeler neticesinde vereceğini iddia etmektedir (Paternoster ve Bachman, 2001: 20, akt. Muş, 2016: 25).

Suç işlemeye zaten motive olmuş birçok suçlu dışarıda bulunmakta ve uygun hedefi ve fırsatı aramaktadır. Bu nedenle, bu teori kişileri suça motive eden faktörler yerine suçun işlenmesine imkan sağlayan faktörlere odaklanmaktadır (Cullen ve Agnew, 2003: 284).

İkinci Dünya Savaşı sonrası krize giren iktisadi sistem, artan özgürlük talepleri, savaş ve ırkçılık karşı hareketlerle birlikte Amerika Birleşik Devletleri'nde suç oranları artış göstermiştir. Cohen ve Felson suç oranlarındaki artışın insanların hayat tarzlarındaki dönüşüm ve buna bağlı olarak sosyal yaşamda insanların "rutin"lerinde yapmak durumunda kaldıkları değişikliklerle açıklanabileceğini düşünmüşlerdir (Sözer ve Balcıoğlu, 2016: 51).

Cohen ve Felson yapmış oldukları suç fırsatları analizlerinde artan işgücü ihtiyacını karşılamak için kadınların işgücüne katılma oranında ciddi bir artış olduğunu tespit etmişlerdir. İşte çalışan kadının daha önce var olan sorumlulukları yeni kurumlara aktarılmıştır. Bununla beraber evlerin daha çok boş kalması ile hırsızlıklar artmıştır. Rutin aktiviteler teorisyenleri değişen günlük rutin davranışlar ile artan suç oranları arasında bir ilişki olduğunu ileri sürmüşlerdir (Balcıoğlu vd., 2016: 58).

Cohen ve Felson, bir suçun oluşması için üç faktörün aynı anda tek bir mekânda bir araya gelmesi gerektiğini ileri sürmüştür:

- 1) Suç işlemeye motive olmuş suçlu
- 2) Suç işleyebilmek için uygun hedef
- 3) Suç eyleminin nesnesi olan hedefi suç işlemeye motive olmuş suçludan koruyabilecek uygun gözetmenlerin, koruyucuların olmaması.

Bu üç faktör aynı zaman ve mekânda kesiştiğinde suç meydana gelir. Söz konusu üç faktörden birinin yokluğunda suçun oluşumu gerçekleşmez veya suçun meydana gelmesi bu üç unsurdan iki ve/veya üçüncüsüne yapılacak müdahale ile engellenebilir (Sözer ve Balcıoğlu, 2016: 51).

Rutin aktiviteler teorisi suç önleme stratejilerinde bir paradigma değişimine yol açmıştır. Suç önleme ve suçla mücadelede pratikte sonuçları olmuştur. Suç önleme teorisi, sosyal ve ekonomik faktörlerle ve suçluların “neden” suça yöneldiği konusunu çalışma yerine, bir şekilde motive olmuş suçluların her zaman bulunacağı önermesini ileri sürmüştür. Rutin aktiviteler teorisi uygulamada suçluya değil, suç “olgu”suna odaklanmanın gerekli olduğunu savunmaktadır. Kriminoloji literatüründe farklı adlarla anılan rutin aktiviteler teorisi; çevresel kriminoloji, suç fırsatları teorileri, neoklasik teoriler gibi pek çok teorik çalışmaya zemin hazırlamıştır (Balcıoğlu vd., 2016: 60).

Cohen ve Felson’ın ileri sürdüğü suçun oluşması için gerekli üç faktörde, suçu önleme çalışmaları açısından en çok odaklanılan, hedefi uygun hedef olmaktan çıkarma ve korucuların eksikliği olmalıdır. Motive edilmiş suçlunun varlığı peşinen kabul edilmiş, uygun hedefin de kolay bulunabileceği düşünülmüşse önleme çalışmaları da hedefi suçludan koruma üzerine yoğunlaşmıştır. Uygun hedef dört ana faktör açısından değerlendirilerek seçilen hedeflerdir (Sözer ve Balcıoğlu, 2016: 52). VIVA olarak anılan bu faktörler sırasıyla;

1. Değer (value),
2. Boyut/taşınabilirlik (inertia),
3. Görünürlük (visibility)
4. Ulaşılabilirlik (accessibility)

Bazı kriminologlar “hedefin suça karşı korunmasız olması”nı (vulnerability) da beşinci faktör olarak ayrıca saymaktadır (Dolu, 2012: 131).

Cohen ve Felson, 1950’li yıllardan önce insanların genellikle evlerinde zaman geçirdiklerini, gençlerin aileleri ile beraber olduklarını ancak modern hayat tarzı ile birlikte “bireylerin rutin aktivitelerinin aileden ve evden uzakta” gerçekleştiğini belirtmektedirler. Gelişen teknolojiyle evler daha değerli ve taşınabilir eşyalar ile donatılmış ve aynı zamanda modern hayat tarzı dolayısıyla bireyler evlerinden uzakta vakit geçirdiklerinden hem kendileri hem de evlerde koruyucusuz bıraktıkları eşyaları suçlular için uygun hedef haline gelmiştir. Cohen ve Felson, 1947 ile 1974 yılları arasındaki suç oranlarındaki değişikliklerin, bahsedilen bu faktörler tarafından belirlendiğini belirtmişlerdir (Vold, Bernard ve Snipes, 2002: 205-206, akt. Muş, 2016: 27). Ancak, Bennet yapmış olduğu araştırmada modernitenin ve teknolojik gelişmelerin bir noktaya kadar hırsızlık suçlarını pozitif olarak etkilediğini ama belirli bir eşiğe gelindiğinde ekonomik gelişmelerin hırsızlığı etkilemediğini bulmuştur. Bu durumun nedeni olarak yüksek gelişmişlik seviyesinin hırsızlığı zorlaştırıcı mekanizmaların (daha kaliteli kilitler, yüksek tel örgüler, alarm sistemi ve bilimsel metotların ve etkili polis taktikleri)

uygulanmasını tespit etmiş ve gelişmişlik neticesi alınabilen bu tedbirlerin hırsızlık suçlarını azalttığını iddia etmiştir (Bennett, 1991: 356, akt. Muş, 2016: 28).

Rutin aktiviteler teorisini güncelleyen Felson (1986-1995), koruyucular uygun hedefi, yöneticilerin mekânı gözettiği gibi, tutucuların (handler) ise suçluları denetlediğini söyler. Felson'a göre suçun önlenmesi için en önemli etken yeteri kadar koruyucuların var olmasıdır. Rutin aktiviteler teorisinde koruyucuyla, suç mağdurunu failden koruyacak canlı veya cansız her faktör kast edilmektedir. Felson rutin aktiviteler teorisinin suç mekanizmasını denklemine dördüncü bir faktör olarak mekânı da eklemiştir (Dolu, 2012: 133-134).

Rutin aktiviteler teorisi mala karşı suçları açıklamakta başarılı iken şiddet içeren suçları açıklamakta zorlanmaktadır (Dolu, 2012: 142).

2.2.3. Biyolojik ve Psikolojik Teoriler (Pozitivist Kriminoloji)

Günümüz modern toplumlarında suça ilişkin temel yaklaşım; suçu oluşturan nedenlerin veya suç ortamlarının ortadan kaldırılması gerekliliğinden öte, suçluların bir şekilde kontrol altında tutulması olmuştur. Çünkü temel inanç; kişilerin özgür iradeleriyle suç işlemediği, aksine sahip oldukları biyolojik ve psikolojik olarak var olan özelliklerin kişileri suça mahkûm ettiği yönündedir. Bu yaklaşımı benimseyenler; suçun önlenmesi için önemli olanın suçun sosyolojik zeminini yok etmek gerektiğine değil, bedensel ve ruhsal birtakım özellikleri olan kişilerin zaten suç işlemeye mahkûm olduklarına, dolayısıyla bu kişilerin önceden tespit edilerek "kontrol" altında tutulması gerektiğine inanmaktadırlar (Sözer ve Balcıoğlu, 2016: 60).

Pozitivist yaklaşım, klasik okulun ileri sürdüğü bireyin rasyonel ve özgür iradesi sonucu suç işler savını kabul etmemektedir. Buna göre, birey iradesi dışındaki faktörlerin sonucu suç işler. Suç olgusu bireyin kontrolü dışında gerçekleşmektedir (Akbaş ve Güçlü, 2016: 35). Bu yaklaşım suç ve suçluluğun kar-zarar analizi yapan rasyonel bireyler tarafından seçilen bir olgu olmadığını; fizyolojik, biyolojik, psikolojik ve sosyal birtakım faktörlerin suç ve suçluluğun ortaya çıkmasında etkili olduğu tezini ileri sürmektedir. Bu nedenle suç ve sapma kavramlarını inceleyen sosyal bilimlerin, suç ve suçluluğunun nedenlerini bulup anlamaya yönelik çalışmalar yapması gerektiği savunulmaktadır. Pozitivizmin ortaya koyduğu bilim anlayışında, olay ve olgular tarafsız bir yöntem aracılığıyla ölçülebilir hale getirilerek neden-sonuç ilişkisinin kurulması gerekmektedir (Sözer, 2012 akt. Sözer ve Balcıoğlu, 2016: 62).

Pozitivist yaklaşımın kurucuları arasında Cesare Lombroso, Raffaele Garofalo ve Enrico Ferri bulunmaktadır. 19. yüzyılda Pozitif Okulu, İtalyan Kriminoloji Okulu olarak da bilinmektedir (Jeffery, 1956 akt. Akbaş ve Güçlü, 2016: 35).

2.2.3.1. Biyolojik Teoriler –Cesare Lombroso

Biyolojik tahminlerin veri olarak kabul edilerek suçluluk ile bağdaştırılma çabaları bilimsel araştırmalardan da öncesine dayanmaktadır. Antik çağlarda çirkin kişilerin kötü durumları ve sorunları artırdığına inanılır, bu kişiler suçlu kabul edilerek toplumdan dışlanırdı (Akıncı, 2013: 158).

Franz Gall (1759-1828) biyolojik kuramların ilk temsilcilerinden biri olarak kabul edilmektedir. Franz Gall uzun yıllar akıl hastaları ve mahkûmların arasında araştırmalar yaparak kafataslarının şekillerini çizerek ulaştığı verileri suçlulukla bağdaştırmıştır. Prenolojinin (kafatası bilimi) bilimsel olarak geçerliliğini araştıran ilk kişi olma özelliğini taşımaktadır (Burkay, 2009: 29).

İlk kez biyolojik pozivitizmin suçluyu belirleyeceği tezini işleyen ve kriminolojinin de babası olarak kabul edilen isim Lombroso'dur. Ordu'da tıp doktoru ve aynı zamanda fizikçi olan Lombroso, Darwin'in fikirlerinden etkilenmiş ve insanların sürekli gelişim halinde olduğunu dolayısıyla da en mükemmel hale gelene kadar bu tekâmülün süreceğini düşünenlerdendir. Belirli vücut özelliklerine sahip kişilerin suça yatkın olduklarını ve bu özellikleri taşıyan kişilerin diğer insanlarla karşılaştırıldığında daha fazla suça karıştıklarını ileri sürmüş ve suçun temel nedeninin bu kişisel özellikler olduğunu iddia etmiştir (Akbaş ve Güçlü, 2016: 62).

1870 yılında Lombroso, korkulan bir sokak soyguncusu ve katil olan Vilella'nın otopsisinde, o ana kadar insanlarda görmediği, maymunlarda bulunmuş olan bir kafatası anormalliği tespit eder. Bununla suçluluğun kalıtımsal varlık olduğu kesin sonucuna ulaşır. Suçlular üzerinde antropolojik malzeme toplamaya başlar ve hedeflediği kendi deneysel araştırmalarına girişir. Çalışmalarının sonucu Darwin'in evrim teorisine bağlı olarak, düşüncelerini destekler. Lombroso'nun bu çalışmaları 1876 yılında ünlü eseri "*Suçlu İnsan*"ı ortaya çıkarmıştır (Demirbaş, 2010: 55).

Lombroso suçlu kişilerin özelliklerini şöyle belirtmektedir; basık ve dar alın, kafatası kemiklerinin kalınlığı, çene ve elmacık kemiklerinin gelişmiş olması, kafatası hacminin küçüklüğü, deri renginin koyuluğu, büyük kulaklar, farklı cinslerin birbirine benzemesi, daha az acı duyma, manevi duygusuzluk ve kendine özgü ahlak anlayışı (Muş, 2016: 40-41).

Hırsızlar genel olarak, çok hareketli yüz yapısına ve ellere sahiptirler; küçük gözleri huzursuz ve genellikle şaşırırlar, kaşlar birbiriyle birleşmiş, burun eğri vs. cinsel suçları işleyen suçlular, hemen hemen daima parlayan gözler ile aynı şekilde ince bir yüz ve iri dudaklar vasıtasıyla dikkat çekerler. Tipik katiller ise, sabit, buz gibi, dik bakışları, aynı şekilde ara sıra

kanlı gözlere sahiptirler; burun sıklıkla bir kartal veya daha ziyade şahin burnu gibi büyük, kulaklar uzun, dudaklar ince, köpek dişleri iridir (Demirbaş, 2010: 56).

Daha sonrasında, Lombroso'nun tüm suçluların bu sınıfa girmediğini kabul ettiği gibi ilk kitabının sonraki basımlarında suç nedenleri hakkındaki görüşünü çevresel koşulların da katkısını da göz önüne alacak şekilde genişlettiği saptandı (Yücel, 2004: 37).

İtalyan bilim araştırmacısı, della Porta 16. yüzyılda (1586), suçluyu, solgun yüzlü, uzun saçlı, iri kulaklı ve küçük gözlü olarak tasvir etmiştir (Brammsen, 1988: 58, akt. Demirbaş, 2010: 56).

1913 yılında, cezaevi hekimi olan Charles Goring, yayınladığı "*İngiliz Mahkum*" adlı eserinde, Lombroso'dan daha gelişmiş bir istatistik yöntemi kullanarak suçlu tipin tanımının yalnızca kafatası ve beden yapısı incelemesiyle yapılamayacağını tartışarak Lombroso'nun görüşlerini çürüttü (Muş, 2016:42). 12 yıl süren ve 3000 mükerrer suçlu üzerinde yaptığı çalışmalarda suçlularda bulunan stigmatların suçlu olmayanlarda da bulunduğunu ortaya koymuştur (Dönmezer, 1994: 88).

Lombroso'nun çalışmaları günümüz bilim metodolojisi açısından birçok eksiklikleri ve deterministik olması nedeniyle eleştirilmektedir. Ancak başlattığı kabul edilen kriminoloji geleneğinin günümüze kadar suç ve suçluluğun temellerine inilerek bunlara neden olan biyolojik, psikolojik, sosyolojik, ekonomik araştırmalar yapılmasında bir kilometre taşı olduğu kabul edilmektedir (Sözer, 2012 akt. Sözer ve Balcıoğlu, 2016: 64).

Daha sonra Ernst Hooton ırk farklılıklarını ve anatomik farklılıkları suçlulukla ilişkilendirerek kategorize etmiştir (İçli, 2007: 78). Suçluları suçlu olmayanlarla karşılaştıran Hooton, yapısal bakımdan daha aşağı durumda olan kişilerin, çevrenin de yarattığı baskı ile daha da kötü oldukları ve suçluluğa bunun yol açtığı sonucuna varmıştır. Hooton suçlu tipler için çeşitli önerilerde bulunmuştur: daha az bozulmuş suçlular eğitilip kendilerine hayatta ikinci bir şans tanınabilir, daha güç suçlular ise izole edilmeli, umutsuz suçluların ise sürekli olarak hapsedilmeleri gerektiğini ancak bunun insanca yapılmasını önermiştir (Akıncı, 2013: 152-153). Kretchmer ve Sheldon ise beden tiplerini ayırıştırarak akıl hastalığını ilişkilendirmişlerdir.

Patricia A. Jacobs ve arkadaşları, genetik ve kromozom odaklı çalışmalarında, mahkumlarda XYY kromozomu bulmuşlar ve bu kişilerin daha saldırgan ve antisosyal olduklarını iddia etmişlerdir (İçli, 2007: 81).

Suçlu davranışı açıklayıcı teorilerden bir diğeri ise Rosenthal'ın suçluluğu soya çekim ile ilişkilendirdiği genetik merkezli çalışmalarıdır. Johannes Lange'nin tek ve çift yumurta ikizlerinin üzerinde yaptığı araştırmaların Henri Goddard ve Richard Dugdale'nin farklı aileler

üzerinde yaptıkları, suçluluğunun soy ağaçları ile ilişkilendirilmesi çalışmaları dönemin en önemli teorik çalışmalardan birkaçını oluşturmaktadır (Akıncı, 2013: 162).

2.2.3.2. Psikolojik Teoriler –Sigmund Frued

Suçun ve suçlu davranışın psikolojik bakış açısıyla ele alınan çalışmalarının ilk evresinde zeka ve suçluluk arasındaki korelasyon incelenmiştir. Zeka testleri oluşturularak düşük zekalı bireylerin suçluluğa yöneliminin kuvvetli olduğu iddiaları kanıtlanmaya çalışılmıştır. Bu hipotezlerin en önemli ismi olarak kabul edilen kişi Henry Goddard'tır. Goddard zeka geriliğinin kalıtsal olduğunu ve nesilden nesile aktarılabildiğini aynı zamanda suçluluk için bir neden olarak görerek bu durumun bireylerde kalıtsal nedenlere bağlı olarak ortaya çıkabileceğini ileri sürmektedir (Dolu, 2012: 41).

Suç oluşumunun açıklanmasına yönelik çalışmalardan biri de psikoanalitik bakış açıdır. Franz Alexander, Hugo Staub, Theodor Reik, August Aichorn, Paul Reiwald, Eduard Naegeli ve Sigmund Freud çalışmaları önemli yer tutmaktadır. Son dönemlerde ise Tilman Moser ve Helmut Ostermeyer da suçlulukla ilgili psikoanalitik denemelerde bulunmuşlardır. Bugünkü psikoanaliz suçu iki seviyede açıklar; biri suçlunun yaşam kaderinden çıkar diğeri ise toplumsal yapılardan kaynaklanır (Demirbaş, 2010: 108).

Biyolojik determinizmin iddialarının sağlam ampirik çalışmalarla desteklenmemesi sonucunda suçun açıklanmasında psikolojik yaklaşımlar tercih edilmeye başlanmıştır. Genel olarak psikolojik teoriler, suçu, bozuk kişilik gelişiminin bir sonucu olarak kişinin 6 yaşına kadar erken çocukluk dönemindeki problemleri dönem olarak ele alır (Muş, 2016: 47-48).

Bedene bağlı kriminolojik açıklamaların zihinsel altyapısını Darwin oluşturduğu gibi, suç ve psikoloji arasındaki bağlantının pozitivist izahının zihinsel temelinin oluşmasında ise Freud'un görüşleri belirleyici olmuştur (Sözer ve Balcıoğlu, 2016: 67).

Freud'un çalışmaları, birçok uygulamalı bilime (arkeoloji, antropoloji, kriminoloji, eğitim gibi) yeni bir ışık tutulmasında rol oynar. 'Bilinçaltı' teriminin belirsizliğinden ve çelişkili kullanımlarından etkilenerek, zihinsel yapı için yeni bir yapısal açıklama önerir; bu yapıda örgütsüz içgüdüsel eğilimler "id", örgütlü gerçekçi kısım "ego", eleştirel olan ve ahlaki kurum işlevi gören kısım da "süperego" olarak adlandırılır (Frued, 1999: 20).

Alt benlik (id), yeme, içme, temel ihtiyaçlar, cinsellik ve saldırganlık gibi içgüdüler; üst benlik (süperego), anne-baba ve diğer önemli kişilerle etkileşim suretiyle geliştirilmiş değerlere dayanan, içselleştirilen toplumsal değerler, ahlaki prensipler ve ilkeler, kısaca vicdan; benlik (ego) ise, alt benliğin istekleri ile üst benliğin istekleri arasında arabulucudur. Ortama ve duruma uygun hareket tarzını belirler, ihtiyaçları uygun yollardan giderir, id'in istekleri içinde

bulunan şartlara göre düzenler/bastırır/öteler, id ve süperego arasında bir denge vazifesi görür (Muş, 2016: 49).

August Aichorn (1979) suçlu çocuklar üzerinde yaptığı araştırmalar sonucunda, bireylerin sosyalleşme sürecinin önemli olduğunu, sosyalleşmesini tamamlayamamış bireylerin toplum hayatına uyum sağlayamadıklarını ve böylece arzu-talep-cinsellik gibi duygularını öteleme veya bastırma kabiliyetlerinin gelişmemiş olması sebebiyle bu durumda olan bireylerin suç işleme olasılıklarının oldukça yüksek olduğunu 1935 yılında kaleme aldığı kitabında vurgulamıştır (Dolu, 2010: 180).

Çok az sayıda suçlu ile kontrol olmadan yaptıkları araştırmalardan dolayı eleştirilere maruz kalan Yolchelson ve Samenov'un suçlu kişilik teorisi, suçluların özel düşünme modellerinin var olduğunu ve sorumsuz kişilikle birleşerek kişiyi suçlu davranışlara yönelttiğini ileri sürmektedir (Akıncı, 2013: 174).

Araştırmacılar, psikopati ile suç arasında önemli bir ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır. Psikopati/sosyopati (antisosyal kişilik bozukluğu) bulunanlar, herhangi bir neden veya amaç olmadan ani ve düşüncesiz hareket eden saldırgan suçlulardır. Başkalarının nasıl düşündüğünü önemsemezler ve daha çok şiddet eğilimindedirler. Alman psikiyatrist Kurt Schneider (1928) "*Psikopatolojik Kişilikler*" kitabında, klinik tecrübesinden hareketle on psikopat tip belirlemiştir. Psikopat kişilikleri anormalliklerini çeken veya anormallikleri altında topluma çektiren, anormal kişilikler olarak tanımlamıştır. Psikopatoloji, kriminolojide ve özellikle mahkemelerdeki psikiyatrik bilirkişi uygulamasında suçlunun ceza tayinin olup olmadığı konusunda önemli rol oynamaktadır (Muş, 2016: 51).

Erken dönem psikolojinin temel verileriyle izah edilmeye çalışılan suçlu davranışı, biyolojik yaklaşımlara benzer şekilde, doğuştan asosyalliğe veya önlenememiş bir kompleksin sonucuna indirgenerek açıklanmaya çalışılmıştır. Daha sonra yapılan çalışmalarla suçun bir ya da birkaç temel psikolojik duruma indirgenemeyecek kadar kompleks bir yapı içerdiği anlaşılmıştır. Böylece araştırmacılar; kişilik faktörlerine, zekâ durumuna, psikolojik olarak ahlaki gelişmişlik düzeyine yönelerek suçlu davranışın çok boyutlu olarak incelenmesine yönelmiştir (Sözer ve Balcıoğlu, 2016:69).

2.2.4. Sosyolojik Teoriler

Klinik ve adli yönden her suçlu özel bir sorun olarak ele alınırken bilimsel yöntemin özel sorun ve olgulara uygulanması uygun değildir. Bilimsel yöntem, sınıf, tür ve tiplerle ilgilenmektedir. Gerçekte suç nedeni olarak doğuştan gelen eksiklikler, çocukluk deneyimler veya aile içi gerilim gösterilse bile, bu neden ve faktörlerin neden zamandan zamana ve

çevreden çevreye dalgalanmalar gösterdiği sorgulanmalıdır (Yücel, 2004:46). İlk sosyal kriminolog Belçikalı istatistikçi Adolphe Quetelet, “Toplum suçu hazırlar, suçlu ise ancak bir araçtır” diye belirtmiştir. von Liszt, van Hamel ve Prins, suçluluğun sosyolojik nedenlerini araştırmışlardır (Akıncı, 2013: 173).

Suçun yalnız bireysel nedenlerle açıklanmasının sağlıklı olmadığı görüşü bilim insanlarını sosyolojik kuramlara yöneltmiştir. Özellikle artan nüfus ve şehirlerdeki göç dalgaları ile kümelenen insanların problemleri sosyolojik kuramların yoğun uğraşı alanları olmuştur. Afetler, ekonomik bunalımlar, savaşlar gibi sosyal hayatın her an içinde olan birçok etken de bu kuramsal perspektifte derinlemesine incelenmiştir. Sosyal çevrenin etkileyen ve etkilenen yapısı kuramsal çalışmaların toplumsal yönlerini analiz etmek için bir neden olarak görülmüştür (Burkay, 2009: 32).

Sosyolojik suç teorileri sosyal yapı, sosyal yapının değerleri, normları ve sosyal yapının kurumlarını suç nedenleri açısından odak olarak görmüştür. Genel anlamda suç, sosyolojik bakış açısına göre sosyal ortamın ürünüdür. Suçlu olmayan uyum biçimlerinden sadece özde ayrılmaktadır. Kısaca sosyolojik bakış açısında hasta olan toplumdur (İçli, 2004: 77).

2.2.4.1. Yapısal Teoriler

İlk sosyolojik suçluluk teorisi olarak Emile Durkheim’in suçun yapısal-fonksiyonel sınırlanması teorisinde, sosyolojik metot ile suçluluğun analizini ortaya koymuştur. Kriminologlar arasında suçun patolojik bir durum olarak düşünüldüğü bir dönemde; Durkheim, suçluluğun bulunmadığı bir toplum olmadığı belirtmiştir (Demirbaş, 2010: 122). Durkheim’a göre suç normaldir, fonksiyoneldir, suçun olmadığı bir toplum düşünülemez (İçli, 1992: 16).

Durkheim’in suçun normal olduğu konusundaki inancı ve anomi teorisi Merton’ın suçlu davranışın anlaşılması konusundaki çalışmalarına temel teşkil etmiştir. Merton, psikiyatrik ve biyolojik teorilerin suç konusundaki açıklamalarını reddeder. Temel tezi, sosyal yapının bazı bireyler üzerinde uyumsuz davranışlara yol açacak şekilde baskı uyguladığıdır. Merton’ın suça yaklaşımı sosyal yapıyı temel aldığı için sosyolojiktir (İçli, 1992: 16).

2.2.4.1.1. Anomi Yaklaşımı

Anomi terimi genel olarak kuralsızlık ve normsuzluk anlamına gelmektedir. Durkheim’a göre anomi, toplumsal düzenleme ve entegrasyon eksikliğini ifade etmektedir. Durkheim’in anomi yaklaşımını oluşturmasında etkili olan sanayi devriminin oluşumu ve gelişimidir. Sanayi devrimi sonucunda toplumsal sistemde meydana gelen bozulmaları anominin en önemli nedeni olarak görmektedir. Swingewood’a göre, sanayi devriminin getirdiği bolluk ve zenginlik insanların daha fazla bireyselleşmesine dolayısıyla toplumsal

normlara olan bağılıklarının daha da zayıflamasına neden olmuştur. Bu sebeple toplum bireyleri kendilerini anomik bir ortamda bulmuşlardır. Anomik ortamlar ise daha çok toplumsal değişim, gelişim ve geçiş dönemlerinden oluşmaktadır (Akbaş ve Güçlü, 2016: 46-47).

Durkheim, sosyal etkenlerin insan davranışlarını nasıl etkilediğini gözler önüne sermiştir. Yapısal etkenlerin insanlar üzerindeki olumsuz etkilerinin ve sosyal dayanışmasının anomiye açtığını savunmuştur. Özellikle anomik intiharları bu bağlamda değerlendirmiş, ekonomik anominin geleneksel kurumların (din, esnaf teşkilatları, endüstrileşme öncesi sosyal sistemler vb.) sosyal ihtiyaçları karşılama ve düzenleme kapasitesini yitirdiğini belirtmiştir (Sözer ve Balcıoğlu, 2016: 79-80).

Durkheim (1897) “intihar” adlı eserinde Avrupa ülkelerinde artan intihar olaylarının nedenlerini açıklamaya çalışmıştır. Durkheim’a göre intiharlar bireysel nedenlerle değil, özellikle 19. yy Avrupa’sında yaşanan sosyal krizler, sanayileşmede meydana gelen hızlı büyüme ve modernleşme hareketleri sonucu insanların tecrübe ettikleri anomik ortamdan kaynaklanmaktadır (Muş, 2016: 62).

Anomi yaklaşımına göre, suçluluğun olmadığı bir toplum yoktur. Eğer bir toplumdaki kültürel ve sosyal yapının bütünleşmesi kötü olmuşsa, yani kültürel yapının istediği davranışları, sosyal yapı engellemişse, bunu anomiye, yani normların yıkılmasına, normsuzluğa doğru bir gidiş takip edecektir. Merton, toplumlarda, toplumun üyeleri tarafından tanınan ve belirlenen başarı hedeflerini ortaya koymuştur. Bu hedeflere ulaşmak için toplumlar, çalışma ve miras gibi yasal yolları mümkün kılmışlardır. Ancak mevcut araçlarla belirtilen hedeflere herkesin aynı şekilde ulaşması mümkün olmadığından, sapıcı davranışlar ortaya çıkmaktadır. Başka bir ifade ile anomi, belirli statüye sahip olanların sosyal yapıda bulunan nedenlerden dolayı toplumun hedeflerine kolayca ulaşabilmelerine rağmen, bu durumda olmayanların aynı hedeflere ulaşmalarının zor veya imkânsız olmasından doğan güçlüklerin sonucudur (Demirbaş, 2010: 123).

Sosyal yapıdaki uyumsuzluklar ve düzensizlikler, imkan ve fırsatlardan en çok mahrum olan alt sınıftaki insanlarda daha yoğun bir gerginlik ve hayal kırıklığı meydana getirmektedir. Zaten toplum kültürel ve ortak hedeflere ulaşmak için kullanılacak meşru yol ve yöntemlere gerekli vurguyu yapmadığından, alt sınıf üyeleri kültürel hedeflere ulaşabilmek için suça ve diğer sapma davranışlarına diğer sınıf üyelerine kıyasla daha fazla karışmaktadırlar (Muş, 2016: 66).

Kısaca, anomi yaklaşımının gelişmesinin iki aşaması olmuştur. Durkheim, anomi kavramını sapmış davranışı açıklamada kullanmıştır, Merton ise bu teoriyi sistemleştirip, geliştirmiştir (Demirbaş, 2010: 122).

2.2.4.2. Sosyalleşme Teorileri

Sosyalleşme teorisine göre birey, toplumda yaygın davranış örneklerinde, sosyalleşmesi başarısız sonuçlandığı için belirli durumlarda suçlu olacaktır. Diğer bir deyişle, bir kişinin sosyalleşmesinin başarısızlıkla sonuçlanmasına dayalı olan suçluluğu açıklayan teoriler, sosyalleşme teorileridir (Demirbaş, 2010: 123).

2.2.4.2.1. Kültür Çatışma Teorisi

Kültür çatışması teorisini en iyi açıklayan araştırmacı Thorsten Sellin'dir. Sellin'in kültür çatışması teorisi, "davranış normları" veya davranışı belirleyen kurallar fikri etrafında gelişmiştir. Bireyler doğru davranışa ilişkin kültürel değerlerle yetiştirilirler. Bu değerleri ifade eden normların içeriği kültürden kültüre farklıdır. Sosyal ve politik gücü elinde bulduran gruplar, suçun tanımlanması için kendi davranış kurallarını esas alırlar. Böylece suçun hukuki tanımı belirli bir sosyal grubun davranış normudur. Kişiler ise davranış kurallarının bu hukuki tanımıyla, isteyerek ya da istemeyerek çatışmaya düşebilir (Akıncı, 2013: 141-142).

Bu teoriye göre, suçluluğun esas sebebi toplumdaki farklı gruplar arasındaki değerlerin çatışması ile hangi değer ve davranışın daha uygun olduğu konusunda farklılıkların olmasıdır. Kültür çatışması teorisi ilk kez Thorsten Sellin'in 1938 yılında yazdığı Kültür Çatışması ve Suç (Culture Conflict and Crime) başlıklı kitapta ifade edilmiştir. İki çeşit kültür çatışmasından bahsetmektedir. Birincil ve ikincil çatışmalardır. Birincil çatışma, aynı toplum içinde yaşayan farklı kültürel normların çatışması olarak karşımıza çıkmaktadır. İkincil çatışma kavramında ise, aynı sosyal grup içerisindeki bireyler arasındaki değer ve kültür farklılığından kaynaklanmaktadır (Sözer ve Balcıoğlu, 2016: 82).

2.2.4.2.2. Alt-Kültür Teorisi

Sosyolojik yaklaşımlar içinde alt kültür yaklaşımı önemli bir açıklama modelidir. Bir değer ve yaşam biçimi olarak ele alınan suçluluk alt kültürü geçerli kültürden farklılaşan bir kültürel özelliğe sahiptir. Bu teoriye göre, bu kültürü karakterize eden temel unsurlar; faydacı olmamak, negatiflik, çok yönlülük, kısa süreli hedonizm, bir grup otonomisine sahip olmak, çatışma alt kültürü ve geri çekilmeci alt kültür (İstanbul Ticaret Odası, 2008: 122-123).

Alt kültür, benzer değerleri paylaşan bireylerin sosyalleşme sürecinde bir araya getirdiği belirli değer ve tercihlerinden oluşan bir yapıdır. Toplumdan farklı değer ve kültürleri (dini, etnik, ekonomik, sosyal vb.) ile ayrılan, ortak bir kültürü paylaşan ve bu değerler etrafında bütünleşip birlikte hareket edebilen yapıdır (Sözer ve Balcıoğlu, 2016: 83).

20. yüzyıl ortalarından itibaren suçla ilgili araştırmacıların üzerine yoğunlaştığı alt-kültür teorileri, genel olarak suçun nedenlerini suçlu alt-kültürüne sahip olan gruplarda

aramaktadır. Diğer bir deyişle, suç olgusunun bir grup davranışının sonucu olarak ortaya çıktığını ileri sürmektedir. İşlenen suç mutlaka bir grup davranışının etkisiyle gerçekleşmiştir. Burada suçu işleyen grup aidiyeti de önemlidir. Alt-kültür teorileri konusunda Albert Cohen, Cloward ve Ohlin, Walter Miller gibi önemli teorisyenlerinin çalışmaları literatürde yer almaktadır (Akbaş ve Güçlü, 2016: 56).

Alt-kültür teorisi, suçluluğu, egemenler tarafından toplumda doğru olarak tanınan değerler ve normlar sisteminden, failin aykırı sosyalleşmesinin bir sonucu olarak açıklar. Bu teori esaslı olarak Albert K. Cohen (1961) tarafından geliştirilmiştir ancak suçluluğun detaylı olarak açıklandığı söylenemez. Buna karşı, her durumda alt-kültür teorisi, azınlık gruplarının suçluluğunu açıklamaya çalışmaktadır (Demirbaş, 2010: 127).

Cohen'in suçlu alt-kültür teorisinde genel olarak alt sınıf grubunda bulunan gençler orta sınıftakilerin amaçlarına karşıdırlar ve hedeflerine ulaşamadıklarında hayal kırıklıkları yaşarlar. Bu hayal kırıklıklarının üstesinden gelmek için tepki gösterirler. Suçlu alt-kültürü alt sınıf erkeklere hitap etmektedir. Fayda amacı gütmeyen türden suçlar işlenir ve alt kültürün kısa dönemli hedonist karakter özelliklerini taşımaktadır. Örneğin hiç ihtiyaçları olmamasına rağmen sadece kötülük yaparlar ya da eğlence olsun diye hırsızlık gibi mala karşı işlenen suçları gerçekleştirirler (Akbaş ve Güçlü, 2016: 56).

2.2.4.3. Ekolojik Yaklaşım (Chicago Okulu)

Suç oluşturan sosyal nedenler ile ilgili en çok benimsenen görüşlerden biri göç olgusudur. Kentleşme konusunda bir dönem kentçilik alanı belirleyen Chicago Okulu bu görüşün de esin kaynağıdır. ABD'nin Chicago kentinde yapılan araştırmalardan yola çıkmışlardır. Bu yaklaşıma ekolojik yaklaşım da denir, nedeni suç ve şiddet olgusunu içinde bulunduğu ya da ortaya çıktığı sosyal çevrede ele almalarıdır. Kentlerin suçun üremesi için elverişli bir ortam olduğu düşüncesindedirler (İstanbul Ticaret Odası, 2008: 121).

1892 yılında kurulan Sosyoloji bölümü ile Chicago Üniversitesi, o dönemde sosyoloji departmanında çalışan bilim insanlarının ortaya koydukları kolektif katkı ve düşünce sistemi "Chicago Okulu" olarak etkilerini 1950'lere kadar sürdürmüştür (Dolu, 2012: 211).

Chicago Üniversitesi kendi toplumsal kaynak ve birikiminden yararlanarak bilimsel çalışmalarının ilk ayağını endüstrileşmenin yoğun olarak yaşandığı ve olumsuz etkilerinin birebir hissedildiği Chicago kentinde yaparak tüm dünyada örnek bir ekol oluşturmayı başarmıştır (Burkay, 2009: 28).

Şehirleşme sonucu sosyal yapıda meydana gelen değişmelerin yarattığı olumsuzluklar araştırmacıların ilgisini çekmiş, şehirleşme ve suçluluk ilişkisi birçok çalışmaya konu olmuştur.

Şehirleşmenin suç oranlarını arttırdığını ileri süren Durkheim'dan sonra Sutherland ve Cressey, Bohners ve Teeters, Shaw ve McKay şehirlerde suçluluğun genel özelliklerini inceleyen araştırmacılardan bazılarıdır (İçli, 1992: 38).

Çok vurgulanan konulardan biri, insan davranışının genetik yapı nedeniyle değil sosyal ve maddi çevre faktörlerinden etkilenerek oluştuğu idi. Chicago Okulu'nun bireyi ve kenti inceleme metotlarının sosyoloji ve kriminolojiye katkıları olmuştur. Deneysel (ampirik) sosyolojinin gelişmesi ile araştırmacılar, bireyleri toplumsal ortamları içinde ve aynı zamanda bireysel olarak incelemeye başladılar. Tekil durumlara ait bilgilerin nüfus istatistikleri ile birleştirilmesi sonucunda Chicago Okulu günümüz kriminoloji teorilerinin pek çoğuna temel oluşturmuştur (Akıncı, 2013: 131-132).

Chicago Okulu metodolojik iki yöntem kullanmıştır. İlki, suç istatistikleri, nüfus sayımları gibi resmi verilerdir. Kentin coğrafi durumu ile karşılaştırılarak fakirliğin ve yüksek suç oranının bulunduğu bölgeler belirlenmiştir. Diğeri ise, yaşam öyküsü ve olay yeri incelemesi metotlarının kullanılmasıdır. Alman halk psikolojisinden etkilenmekle beraber bu yöntem Chicago Üniversitesi tarafından geliştirilmiştir. Böylece teorik bazdan uzaklaşmıştır. Yaşam öyküsü ve olay yeri incelemesi metodu suçlu olmanın psiko-sosyal sürecini ortaya çıkartmıştır. Suçluların günlük yaşamları ve doğal çevreleri içinde kişilikleri daha iyi analiz edilebilmiştir (Akıncı, 2013: 135-136).

Sosyal ekoloji teorisinde çalışmalarıyla ön plana çıkan Chicago Okulu teorisyenlerinden Clifford Shaw ve Henry McKay; insan doğasında suç ve suçluluğun varlığını reddederek problemin coğrafi alanda yer aldığını vurgulamaktadır. Öncelikle, yüksek suç oranının var olmasının coğrafi bölgede yaşayanlarla ilgisinin olmadığını, suç oranının bölgelerde var olan kalıntılar olduğunu ileri sürmektedirler. Bu durumu Shaw ve McKay yerleşimlerin art arda yaşamış olan nesillerin sapma geçmişleri olarak görmektedir. Shaw ve McKay, araştırmalarında yüksek oranda suç işleyen grupları değil, yüksek oranda suç olan coğrafi bölgeleri ele almışlardır (Winfrey ve Abadinsky, 2003:156, akt. Burkey, 2009: 294).

2.2.4.3.1. Sosyal Düzensizlik Teorisi

Sosyal düzensizlik teorisi, suçu açıklamaya yönelik ortaya çıkan ekolojik yaklaşımlar arasındadır. İlk dönem klasik sosyoloji teorilerinde suç yeri çok dikkate alınmamış, bu sebeple sosyal düzensizlik kavramı vurgusu klasik yazında daha az yer aldığı görülmektedir. Emile Durkheim ve Ferdinand Teonnie gibi sosyologlar, toplum yapısının insanların yaşam kalitesini belirleyen önemli bir unsur olduğunu belirtmiş olsalar da bu alanda ilk ampirik çalışma Chicago Üniversitesinde 1920 ve 1930'lu yıllarda yapılmıştır (Sözer ve Balcıoğlu, 2016: 75).

Clifford Shaw ve Henry McKay, Park ve Burgess (1925) tarafından geliştirilen bu modeli şablon olarak kullanarak suç ve şehir yapısı arasındaki ilişkiyi araştırmış ve suçun şehir yapısındaki farklılaşmasından dolayı sosyal organizasyondaki değişimden ve düzensizlikten kaynaklandığını iddia etmiştir. İlk olarak 1942 yılında yayınladıkları “*Çocuk ve Gençlik Suçluluğu ve Şehir Bölgeleri*” isimli eserleriyle Shaw ve McKay (1979: 10-12), 1900-1906, 1917-1923 ve 1927-1933 tarih aralıklarında olmak üzere toplam üç dalga halinde Chicago şehrindeki suç oranlarındaki değişimi, Cook County Çocuk Mahkemeleri’ne sevk edilen suçlu çocuklar ile Cook Country Hapishanesi’nden elde ettikleri verileri kullanarak 30 yılı aşkın bir süreçte yaptıkları takiple incelemişlerdir. O dönemde bu isimle adlandırılmasa da, ortaya koydukları yaklaşım daha sonra “Sosyal Düzensizlik Teorisi” (Social Disorganizatin Theory) adıyla anılmıştır (Dolu, 2012: 213).

Araştırmada toplanan verilerin sonucunda, suç oranları ve yerel şartlar arasında doğrudan bir ilişkinin bulunduğu ortaya çıkmıştır. Suç oranlarının yüksek olduğu yerlerle düşük olduğu yerler arasındaki sosyal ve ekonomik şartların oldukça farklı olduğunu, suçun yüksek olduğu yerlerde şehrin ekonomik, sosyal ve kültürel olarak en kötü durumda olan insanların bulunduğunu, düşük olduğu yerlerde ise şehrin zenginlerinin yer aldığı ve bu bölgedeki insanlar için güvenlik problemi olmadığını belirtmişlerdir (Dolu, 2012: 214).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÖRSEL KRİMİNOLOJİ

Marksist nitelikli birikime 1920'lerden itibaren Frankfurt Okulu'nun yaptığı eleştirel katkılar, 1960'lardan sonra hızla gelişen İngiliz Kültürel Çalışmalar Merkezi'nde yapılan kültürel incelemeler, göstergibilim çalışmaları, postmodern yaklaşımlar, sanat toplum etkileşimine yapılan vurgu, kitle iletişim araçlarının etkileri ve medya yapılanması mülkiyeti konularındaki incelemeler ve teorik tartışmalar görselliğin araştırılması için oldukça verimli bir zemin oluşturmuştur.

Sosyal bilimler, betimleme olarak kullanılan yazılı dilin, gerçekte sanat dünyaları ile sınırlı olan görsel ile birlikte hâlihazırda gerçeklik betimlemesinin baskın modu haline geldiği bir toplumsal çevreden ortaya çıkmıştır. Birinci kuşak sosyal bilimcileri modernist mirasçılarından ayıran şey odaklanmanın, görebileceği şeyleri (görsel dünya), matematik ve istatistiklerin kullanımı yoluyla toplumsal güçlerin gizli dünyasını kavramaya çalışmasından ayırmasıdır. Metinle birleştirilen matematik, büyük ölçüde onun görsel ve derinlik açıklamalarını değiştirmiştir; İkincisi, antropoloji içinde bir ev bularak pozitivist sosyal bilimlerden ayrılmasıdır (Greek, 2005: 58-59).

Görsellik, dört düzeyde analiz edilebilir: Birinci düzey, gündelik yaşamdaki hayat alanlarında işleyen anlamlı deneyimler düzeyi ya da pratik deneyimlerin yapısının organize edilmesindeki rutin görsel kategoriler alanıdır. İkinci düzey, son dönemlerde ortaya çıkan yorumlama sorunlarında görme biçimlerinin farklılığını savunan teorik anlatılar alanıdır. Bu görsel düzenin politikalarını ve ayrıntılı sosyolojisini keşfetmek için öngörülen ampirik bir yaklaşımın hayatın ilgi alanlarında sürdüğü anlam çalışmalarında yer alma ve onları geliştirme uğraşısıdır. Üçüncü düzey, teorik bilimlerin tarihsel biçimleniş sürecinde sosyal yapının sorunlarına ve deneyimlerine yönelik yaklaşımında eleştirel düşüncenin rolü konusudur. Dördüncü düzey ise biraz daha teori dışı bir düzeyde olup meşrulaşmış bulunan teknolojiler, kurumlar, pratikler ve görsel olarak organize olmuş paradigmalardan etkileri, yükselişidir. (Çakır, 2014: 179).

3.1. Görsel Kriminolojinin Temel Kavramları

3.1.1. İmaj-İmge-Görme

İmge ve görüntü, görsel kültürün temel kavramlarından ve bu iki kavram bazı teorisyenlerde eş anlamlı bazılarında da farklı kullanılmaktadır. İmge, gözde canlanan her türlü

görüntünün zihinsel uzantısı olan bir kavramdır. İmgenin, bu zenginliği ile imgelemi, yani insanın hayal dünyasını, düşlerini tetiklediği ve beslediği söylenebilir. İmgelem de görsel kültür için son derece önemli ve temel bir kavramdır (Çakır, 2014: 11).

En genel kullanımıyla imge, bir nesne, bir varlık hakkındaki zihinsel tasarımımızdır. Duyu yoluyla elde edilmiş varlık hakkındaki bu ilk resim, kopya ya da tasarım maddenin büyüğü bir türevi olan ve gizli labirentlere sahip olan bilinçte belirginleşir. Kısaca dış dünyanın, varlığın, gerçek ya da gerçekdışı bir şeyin ya da olgunun zihindeki tasarımına imge denir. İmge hakkındaki en genel tanım varlık hakkında bilgi edinmenin ilksel biçimi olması yönündedir. Yani varlık hakkındaki bilincimiz onun imgesi, öznel tasarımıdır. İmge zihinde ya algı yoluyla ya da algının düşünülmesi, çağrıştırılması, imgelemede kurgulanması yoluyla elde edilir. Bizi ilgilendiren de imgenin düşünsel, çağrışımsal biçimi, imgelemede – hayalgücü, muhayyile- kurgulanmasıdır (Cengiz, 2014: 7).

Görüldüğü gibi Cengiz, konusunda ontolojik bir sorgulama yaparken aynı zamanda Berger epistemolojik sorgulamasını şu şekilde yapmıştır:

Bir imge, yeniden yaratılmış ya da yeniden üretilmiş görünümdür. İmge ilk kez ortaya çıktığı yerden ve zamandan – birkaç dakika ya da birkaç yüzyıl için- kopmuş ve saklanmış bir görünüm ya da görünümler düzenidir. Her imgede bir görme biçimi yatar. Fotoğraflarda bile. Çünkü fotoğraflar çoğu zaman sanıldığı gibi mekanik kayıtlar değildir. Her bir fotoğrafa baktığımızda, ne denli az olursa olsun, fotoğrafçının sınırsız görünüm olanakları arasından o görünümü seçtiğini fark ederiz. Rastgele aile fotoğraflarında da böyledir bu. Fotoğrafçının görme biçimi konuyu seçişinde yansır. Her imgede bir görme biçimi yatsa da bir imgeyi algılayışımız ya da değerlendirişimiz aynı zamanda görme biçimimize de bağlıdır. İmgeler başlangıçta orada bulunmayan şeyleri gözde canlandırmak amacıyla yapılmıştır. Zamanla imgenin canlandığı şeyden daha kalıcı olduğu anlaşıldı. Böyle olunca imge bir nesnenin ya da kişinin bir zamanlar nasıl görüldüğünü anlatıyordu. Daha sonraları imgeyi yaratanın kendine özgü görüşü de, yaptığı kayıttın bir parçası olarak kabul edildi. Bu, bireysellik bilincinin gittikçe artan bir tarihe bilinciyle birlikte gelişmesi sonucunda olmuştur (Berger, 2018: 10).

Özdemir İnce de “imge ve serüvenleri”adlı imgeyi, imge de kullanılan söz sanatları ve imge çeşitleri dahilinde anlattığı yazısında “ister somut-somut, ister somut-soyut nesnelere karşılaşmasından oluşsun, bütün yaklaştırma ve çağrışımları, kaba çizgileriyle imge adı altında toplayabiliriz.” der (Cengiz, 2014: 10).

İmgenin en önemli özelliği bilgi verme yönüdür. Özgün bir bilgi taşıyıcısı olarak imgenin bilgisi kaynağındaki nesneyle ilgilidir. Bu bilgi ne denli bireysel, özel, tikel olsa da bir nesne, varlık hakkında bizim de katılabileceğimiz, kabul edebileceğimiz, bizi de aydınlatan, dünya hakkında ufukumuzu genişleten bir yapıya, bir içeriğe sahip olmalıdır (Cengiz, 2014: 32).

Yaşadığımız kentlerde hepimiz her gün yüzlerce reklam imgesi görürüz. Tarihte başka hiçbir toplum böylesine yoğun bir mesaj yağmuru görmemiştir. İnsan bu mesajları aklında tutabilir ya da unutabilir; ama yine de okumadan görmeden edemez. Bir an içinde olsa bu mesajlar belleğimizi imgeleme, anımsama ya da beklentiler yoluyla uyarırlar. Televizyon ekranında durum biraz değişiktir; o zaman bile imgeyi görmemek bizim elimizdedir- reklama bakmayız, sesi kısarız. Ancak yine de biz dururuz; onlar hareket eder- gazete atılıncaya, televizyon programı bitinceye ya da reklam afişinin üstüne yenisi yapıştırılıncaya dek böylece sürer gider (Berger, 2018: 129-130).

Gilian Rose ise *Visual Methodologies* adlı kitabında (2001:15,16), görsel imgeleri eleştirel olarak değerlendirmek için gerekenleri şöyle açıklar. Eleştirel bir bakış açısı 1) imgeleri ciddiye alır. Bu eleştirelilikle çelişkili görülebilir. Sanat teorisyenleri genelde haklı olarak sosyal bilimcilerin imgeleri yeterince dikkatle değerlendiremediklerinden şikâyet eder. Oysa görsel imgeleri dikkatle incelemek çok önemlidir çünkü görsel yansımaların kendilerine özgü etkileri vardır. 2) Görsel objelerin etkileri ve sosyal durumları hakkında düşünür. 3) İmgeler, görme- bakma biçimimize göre değerlendirilir. Eğer bakış biçimi özel olarak tarihsel, coğrafi, kültürel ve sosyal olana yönelikse objektif bakış söz konusu değildir (Çakır, 2014: 92).

Boudrillard'a göre (2011:2018-220) imgelerle ortaya çıkan ve yine imgelerin nötralize edip bir suçluluk kompleksine ve arzuya dönüştürdüğü şey, aslında toplumsal sürecin bir parçası olarak işlemektedir (Çakır, 2014: 102).

Görsel olanın ve imgelerin bu bitmeyen serüveni, onları görme biçimlerini ve görme duyusunun algılama biçimlerini de değişime uğratmaktadır. Bu süreçte ilk bakışta fark edilen olgu görüntülerin, görsel olanın sayı ve yaygınlığındaki aşırı artıştır. Herhalde insan tarihi boyunca hiçbir dönemin toplumsal hayatı, günümüzdeki kadar görüntü bolluğuna maruz kalmamıştır. İnsanın algı kapasitesini zorlayan ve onu psikolojik bunalımların eşliğinde yaşar halde bırakan bu süreç kitle iletişim araçlarının çoğalması, yaygınlaşması ve hayatın her alanı etkilemeye başlaması ile yakından ilgilidir. Çünkü görsellik, büyük oranda onlar aracılığıyla kendini dayatmaktadır (Çakır, 2014: 38).

Gustave Le Bon için görüntü, sıradan insanın aklını yönlendiren bir araçtır (1973). Görüntüler ikna edebilir ve korku da yaratabilirler. Gerçekliği tanımlamada ve gerçek dışı olanı anlatmada görüntü vazgeçilmezdir. John Bennett görüntüde belli bir parçanın, Eco ise bütünü üzerinde durur. Görüntüyü etnografik olarak soruşturup, onu, anlatımın kaynağı ve aracı olarak kullanan kişi, bir tür “bricoleur” yani konuya dikkatle yaklaşan araştırmacı durumundadır. Bricoleur-yönetmen için görüntü, sosyal örüntüleri kaydetmenin ve kaydedilmemiş olanları sorgulamanın en önemli araçlarından biridir (Orhan, 2007: 212-215, akt. Çakır, 2014: 96).

İmaj kavramı ise R. Williams'ın açıkladığı gibi imgeden çok farklı bir şeydir. Asıl olarak halkla ilişkiler, moda ve reklamcılıkla ilgilidir. Günümüzün en popüler kavramlarından

biridir. İmge tarih boyunca değişim geçirmiş, serüvenden serüvene koşmuştur. En önemli belirleyeni, tarihsel süreçler, toplum biçimleri ve bireysel potansiyellerdir. İmge en önemli değişim sürecini matbaa, fotoğraf makinesi, sinema vb. görsel iletişim araçlarının gelişmesinden itibaren yaşamıştır, çünkü bu araçların üretim ve dağıtımını tekeline girmiştir. Günümüzde imgeyi, iletişim araçlarının dışında düşünmek neredeyse imkânsızdır. Kitle iletişim araçlarında görüntüler, sadece göstermeye değil gizlemeye de çalışır. Bu nedenle görüntülerin, imgelerin çok yönlü işlevleri vardır. Bunlar toplum ve birey yararına olabildiği gibi, zararına da olabilir (Çakır, 2014: 12).

İmge, imgelem, imaj, imgesel bellek ve görsel olan her şey, geleneksel ve yeni medyada, teknolojik araçların kapasiteleri ile yer almaktadır. Bireylerin bir medya kurumu gibi çalıştığı, gündelik yaşam pratiklerinde fotoğraf ve video çekiminin hayatın önüne geçtiği, görsel verilerin hiçbir sınır tanımadan yayıldığı ve paylaşıldığı günümüz iletişim ortamında görsel kültürün ilgileneceği konular azalmak bir yana son derece zenginleşmiş ve yeni çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır (Çakır, 2014: 15-16).

Günümüzde imgenin ve bilginin dijitalleşmesi, Benjamin'in, imgenin aurasının erozyonu, yok oluşu şeklindeki görüşü bağlamında kısmen gerçekleşmiştir. İmge, çoğalması, kopyalanması ve kolayca yayılması ile kökenini kaybetmiştir. Seyircileri eski imge düzeninin kaybolup gittiği bu parçalanma görüntüsünü izlerken, görüntü, kuşatıcı ve şaşırtıcı varlığını sürdürmektedir (Çakır, 2014: 189).

Homo Sapiens'in (bilen insan) yerini Homo Videns, yani gören insan almıştır. Böylece görme, düşünmenin önüne geçmiştir. Bu gören-insanın kullandığı dilde, soyut kavramlar yerini görsel algılamaya dayanan somut kavramlara bırakmış, bu da dilin, yalnızca kullanılan sözcükler açısından değil, anlam zenginliği ve ifade yeteneği açısından da yoksullaşmasına neden olmuştur (Sartori, 2004: 35, akt. Çakır,2014:29).

İnsanın işitmeye, duymaya ve hissetmeye dayalı bir yaşamdan görmeye, bakmaya ve seyretmeye dayalı bir yaşam geçişi çok sayıda değişimi beraberinde getirmiş, bu değişimler zaman zaman olumlu, zaman zaman da olumsuz nitelikli olmuştur (Çakır, 2014: 29).

Sosyal hayatın dinamiğinde görme, gerçekliğin doğrulanmasında kullanılmaya başlanmıştır. Görülen şey, kendi gerçekliğini ilan etmiş olur ve artık onun varlığından kuşku duyulmaz. Hatta bazen görmek, gerçekliğin ön koşulu gibi işler (Çakır, 2014: 26).

Genel anlamda görmek, o şeyi kendi ilişkisi içinde görmek demektir. Algılanan şeylerde rastlanan ilişkiler, basit değil, karmaşıktır. Şeyler sık sık bir arada görülür ya da birbirine benzerlerse, doğrudan birbirleri ile bağlantılı hale gelmiş olurlar. Organik birliği içinde, görsel bir nesne, bağlamından soyutlanırsa, farklı bir nesneye dönüşür. Çağrışım yapma ve

ilişkilendirme, görsel nesnelere, kendi dünyalarından, oldukları halden çıkartır ve aksine çoğu zaman onları oldukça değiştirir. Birbirine benzer görüntüler de bazı riskler taşır.

İmge ve görüntü, tarih boyunca insanın ilgisini çekmiş, düşünmesine ve tartışmasına neden ve konu olmuştur. İnsanın görme duyusuna, düşünsel süreçlerine, hayal, arzu ve isteklerine hitap eden imge ve görüntüler, gerçekliğin ifade edilmesinde yoğun olarak kullandıkları gibi gerçek dışı olanın anlatımında da kullanılırlar. Bu nedenle zengin bir çeşitliliğe sahiptirler. Bu özellikle yaşadığımız çağ için geçerlidir çünkü çağımız imgelerle soluk alıp vermekte, kültürü imgeler çevresinde, imgeleri seçerek, imgeleri yeniden üreterek, onları hızla dağıtım ağına dâhil ederek oluşturmaktadır. İmge, görsel kültür çalışmalarının en temel, en merkezde bulunan kavramlarından biridir ve oldukça farklı yaklaşımlara konu olur. Görüntüler ve imgeler insanın sosyal ya da kişisel hayatında varlıklarını hep hissettirmişlerdir. Bu durum giderek daha yoğun yaşandığı için görüntü, imge, imaj, görsellik, görsel söylem ya da görsel kültür üzerine çok sayıda tanım ve açıklama getirilmiştir. Bunların bazılarında görsellik olumlu bir perspektifle ele alınırken, bazılarında da eleştirel olarak çözümlenmektedir (Çakır, 2014: 86-87).

3.1.2. Görme Biçimleri

Görme biçimleri, görsel kriminolojide suç ve suçlu davranışına yönelik yapılan değerlendirmede çıkış noktasını oluşturmaktadır. Nitekim gördüklerimize atfettiğimiz anlam, kişiden kişiye, toplumdan topluma ve kültürden kültüre değişebilmektedir.

Düşündüklerimiz veya inandıklarımız, nesnelere görüşümüzü etkiler. Kelimelerden önce gelen ve kelimelerle tam olarak anlatılamayan görme, uyarıcılara karşı mekanik bir tepkide bulunup bulunmama sorunu değildir. Görme eylemi, ancak gözün retinasını ilgilendiren sürecin küçük bir bölümünü alırsak bu şekilde tanımlanabilir. Yalnızca baktığımız şeyleri görürüz. Gözlerinizi kapatın, odada dolaşın, dokunma duyusunun durağan, sınırlı bir görme biçimine dönüştüğüne dikkat edin. Tek bir nesneye değil, her zaman nesnelere aramızdaki ilişkilere bakarsanız, şeklinde belirtmiştir (Berger, 2018: 8-9).

Bu çalışmada ise görme biçimlerini sanatsal, hukuksal, endüstriyel, sosyolojik ve kriminolojik görme biçimleri şeklinde sınıflandırmak mümkündür.

Sanatsal görme, çalışmaların sanat açısından ele alınması, değerlendirilmesi, teknik analizinin yapılmasını içermektedir. Renk, ışık, perspektif, fotoğraf tekniği gibi açılardan incelenir ve yorumlama yapılır.

Hukuksal görme ise, yasalar çerçevesinde suç ve suçlu davranış tanımlanmaya çalışılır. İnceleme ve değerlendirme hukuk boyutunda ele alınarak yapılır. Örneğin, fotoğrafta bireyin elinde silah varsa, silah ruhsatı, taşıma ruhsatı var mı, bunlar sorgulanır.

Kültürel görme, kültürlere ait özgür özelliklerine ve niteliklerine yansıtma yapar. Irksal bir durum söz konusu değildir. Bir arada yaşamakla oluşan kültürle ilgilidir. Kapadokya veya Safranbolu'daki mimari yapılarla ilgili analizlerde akla ilk gelenler kültürel görme ile gerçekleşmektedir.

Endüstriyel görme, fotoğrafın endüstri ürünü olarak değerlendirilip fotoğrafın çekildiği cihazdan başlayarak fotoğrafta yer alan kişi ve yerlerin tanıtımı, gösterilmesi ve yeniden üretimine katkı sağlanmasını içermektedir.

Sosyolojik görme ise sosyolojinin alanına giren temel kavramlara yönelik bir analizi içerir. Sosyolog görünenin değil, görünenin arkasındakini görmekle yükümlüdür. Görünenin arkasındaki görmek, sosyolojinin temel kavramları, teorileri ve konuya yaklaşımını metodolojik ilkelere bağlı olarak anlama ve açıklamayı gerektirir. Fotoğrafta mevcut olan görselleri bir sosyolog, sözü edilen bilgi birikimi ile anlatabilir ve açıklayabilir. Anlama, duruma özgü ve derinlemesine bilgi sunar. Açıklama ise sayısallaştırma esasına dayanır, pozitivist yaklaşım ve genelleme için kullanılır. Ancak, bir şeyi anlamadan açıklayamayacağımız gerçektir.

Kriminolojik görme ise interdisipliner yaklaşımla, suç ve suçlu davranışın yapısıyla ilgilidir. Nasıl yapıldığı, gerçekleştirildiği, hangi aletlerin kullandığı, olay yeri incelenmesi gibi özellikleri öne çıkararak görmedir.

Susan Sontag'ın (2005:21) tespitine göre, günümüzde fotoğraflanan bir şey, izleyenlerin gözünde, "gerçeklik" kazanmaktadır. Yani bu görme biçimine göre, eğer bir şeyin fotoğrafı ya da görseli varsa o gerçektir. Peki, gerçek, fotoğraflardan mı ibarettir? Ya da fotoğraf her türlü gerçeği yakalayıp anlatabilir mi? İki sorunun da yanıtı hayır'dır. Sontag'ın burada tespit ettiği şey, çağın, dönemin yaygın görme ve algılama biçimidir. Sontag, bir tespitte daha bulunur: 11 Eylül Dünya Ticaret Merkezi patlamasında üst katlardan alt katlara koşuşturan insanlar, olayı "film gibi", "gerçek üstü" ya da "gerçek dışı" türünden kavramlarla anlatmışlardır. Bu tespitten de şunu çıkarabiliriz: 100 yılı aşkın süredir sinema ve diğer kitle iletişim araçları gerçeğin algılanma biçimini değiştirmişler; gerçek, görüntü odaklı algılanır olmuş, gerçeğe gerçek dışı kavramları birbiriyle iç içe geçmiş, birbiriyle karışmış, sıradan insan için gerçek savaşlar ya da felaketler film gibi algılanır ve seyredilir olmuştur (Çakır, 2014: 66).

3.2. Kültür Kriminoloji İlişkisi

Kriminolojinin imgeyle olan ilişkisi, daha az içsel olarak yönlendirilir, ancak görsel kültür ve kültürel çalışmaların yaklaşımlarına ve görsel araştırma metotlarına dayandırılır (Brown, 2016: 4).

3.2.1. Howard Becker , Pierre Bourdieu

Becker, Fotoğraf ve Sosyoloji adlı makalesinde, sosyolojinin doğuşunun; August Comte'un bu disipline adını veren eserinin yayın tarihiyle Louis Jacques Mande Daguerre'in metal bir plaka üzerine 'bir imgenin saptanması' yöntemini dünyaya duyurduğu 1839 yılını, fotoğraf ve sosyolojinin doğum gününün yaklaşık olarak aynı tarihlere denk geldiğini belirtir (Aydemir, 2013: 81). Fotoğraf ve sosyolojinin aynı tarihlerde ortaya çıktığını başlangıçtan bu yana her iki disiplininde çeşitli projelere hizmet ettiklerini, bunların en önemlisinin toplumun araştırılması ve keşfi olduğunu da belirtmektedir. Birçok fotoğrafçı üstlendikleri projelerde sosyolojik araştırma sonuçlarıyla benzerlik taşıyan sonuçlar elde etmişlerdir (Buçan, 2015: 162)

Pierre Bourdieu, çalışmalarında toplum biliminin bir disiplin olarak var olması için gerekli şartlar ve sosyologdan beklenenler üzerinde çalışma yapmıştır (Jourdain ve Naulin, 2016: 15).

Emile Durkheim, sosyolojiyi psikolojiden ayırmak için, toplumsal olayların, biyolojik veya psikolojik açıklamalara başvurulmadan, başka toplumsal olaylarla açıklanabileceğini göstermeye çalışmıştır. Pierre Bourdieu de düşünsel anlamda Emile Durkheim ile aynı çizgidedir. Bourdieu'nün sosyolojisi, toplumsal aktörlerin bilincinde olmadığı ama onlar üzerinde etkisi olan neden-sonuç ilişkilerini gün ışığına çıkaran bir ifşa sosyolojisidir (Jourdain ve Naulin, 2016: 21).

Pierre Bourdieu'nün kültür sosyolojisi, bir toplumsal sınıflar kuramını ele alır. Karl Marx'ın analizinin aksine, bu kuram, toplumsal sınıfları yalnızca üretim ilişkilerindeki konumuna, yani ekonomik güçlerine göre tanımlamaz. Toplumsal sınıflar, her şeyden önce kültürle özellikle aydın kültürle olan ilişkilerine göre tanımlanır (Jourdain ve Naulin, 2016: 81).

Bourdieu'nün alanlar kuramı, toplumsal hayatın farklı yönleri arasındaki yapı ve dolayısıyla işlev benzerliklerini ortaya çıkarmaktadır. Alanlar, Bourdieu tarafından, iş bölümünün artmasına bağlı olarak toplumsal dünyanın artan farklılaşma süreci sayesinde toplumsal hayatın çevrelerinin özerkleşmesi olarak tanımlanmaktadır (Jourdain ve Naulin, 2016: 122).

3.2.2. Görsel Kültür

Görsel kültürün interdisipliner bir alan olarak bir birikimin sonucu olduğu söylenebilir. Tanımı konusunda bir uzlaşma sağlanmış değildir. Ancak, günümüzde ve yaygın kültür biçimlerinde, görselliğin, görsel olan her türlü materyalin çok fazla kullanılıyor olması ve bu konudaki araştırmalara büyük ihtiyaç duyulmaktadır. Görsel kültürde görsel olanın, insanlar tarafından üretilmiş ya da ortaya koyulmuş görülebilen her şey olduğu fikrinin de dikkatle ele

alınması gerekir (Barnard, 2010: 29). Bulduğumuz dijital dünyada televizyon, gazete, dergi ve sinemaya ek olarak yeni medyanın ve sosyal medyanın temel işleyişi görsellik üzerinden yürütülmektedir (Çakır, 2014: 7-8).

Görsel kültür konusunda Nicholas Mirzoeff, Stuart Hall, Jessica Evans, W.J.T. Mitchell ve Irit Rogof anılması gereken ilk isimlerdir. Genelde göstergebilim çalışmalarının görsel kültür alanını ve çalışmalarını çok olumlu anlamda etkilediği, bu alanın gelişmesinin zeminini hazırladığı kabul edilir. Bu anlamda Roland Barthes, Jean Boudrillard ve Umberto Eco'dan bahsetmek gerekir. Özellikle İngiliz Kültür İncelemelerinin yürüttüğü kültür araştırmalarının, Eleştirel Teori'nin kültür ve medya çalışmalarının, televizyon ve film çalışmalarının, fotoğraf çalışmalarının alana katkısı çok büyüktür. Charles Baudelaire, Walter Benjamin, Michel Foucault, John Berger, Martin Jay, Guy Debord, David Lyon, Deleuze, Lacan, Derrida, Douglas Kellner, Wim Wenders ve Malcolm Barnard da çalışmaları ile görsel kültüre önemli katkılarda bulunan isimlerdir. Görsel kültür, adeta bütün bu çalışmalardan beslenerek özel bir alan gibi gelişmiş, küresel kültürlerde görselliğin önemi arttığı için onun önemi de giderek artmıştır (Çakır, 2014: 10).

Görsel kültürün, Raymond Williams tarafından toplumun "gösterge sistemi" olarak adlandırdığı şeyin incelenmesi olduğu görüşü öne sürülebilir. Williams'ın önermesi, gösterge sisteminin içlerinde bir sosyal yapının görsel olarak üretildiği, ispatlandığı kurumlar, nesnelere, eylemler, değerler ve inançlar olduğu şeklinde uyarlanabilir. Sosyal yapı, burada, içinde insanların eşit olmayan güç ve statü dağılımlarıyla var oldukları bir toplumsal düzen olarak düşünülebilir; ve görsel kültür de bu eşit olmayan yapıların, önce mümkün kılındığı ve sonra sürdürüldüğü ya da ortadan kaldırıldığı yöntemler olarak ele alınabilir. Bu güç ve statü durumları belirli bir ekonomik sistemin, kapitalizmin ürünleridir. Kapitalizm sosyal bir düzen ya da hiyerarşi içinde bir kişinin durumu, onun ekonomik sistem içindeki yerinin bir sonucudur. O halde, görsel kültürün bu yönü, ideoloji ve politikayla; görsel kültürün toplumu nasıl ürettiği ve yeniden ürettiğiyle; ve aynı zamanda o toplumdaki kimliklere ve durumlara nasıl meydan okunabileceği ve karşı konulabileceğiyle ilgilidir (Barnard, 2010: 35).

Görsel kültürdeki nesnelere ilişkin görüşleriyle ilgili marksist anlatımlara göre, toplumsal sınıflar, görsel kültür örneklerinin nasıl ve neden göründüklerini açıklamakta önemli yer tutar; ve toplumsal sınıflar, büyük ölçüde ekonomi açısından tanımlanırlar. Aynı zamanda görsel kültür, toplumsal bir sınıfın fikirlerinin ifade edilmesinin ve farklı toplumsal sınıfların görüşlerinin birbirleriyle çatışmaya girmesinin yollarından biridir. Bu, idealist olarak nitelenen anlatımlarla zıtlık içindedir. O anlatımlar, görsel kültürün açıklanmasının maddi ve tarihsel

'gerçeklikten' bağımsız olarak fikirlerde bulunabileceği kanısı sebebiyle idealist olarak nitelendirilmişlerdir (Barnard, 2010: 70).

W.J.T Mitchell, 1995 yılında yazdığı "*What is Visual Culture?*" makalesinde disiplinler arası bir yaklaşımın en yararlı olanı alıkoyup, geri kalanları da daha gerçekçi bir bakış açısıyla bulunmaları gereken yerlere yerleştirerek, yaklaşım ve temada değişikliklere yol açtığını anlatır. Disiplinler arası bir "disiplin" olarak görsel kültür, görsel olanı analiz etmek ve açıklamakla ilgilenen diğer alanlar açısından "karmaşık ve çok şeyi etkileyebilen" birçok iddiada bulunur. Mitchell, görsel kültür incelemelerinde bir kenara bırakılmaktan çok uzak olan deha, estetik hiyerarşi ve başyapıt gibi kavramların ciddi olarak incelenmesi gereken konular olduklarını söyler. Bunların statüleri, güçleri ve verdikleri hazlar, her yeni nesil öğrenci tarafından bilinçsizce tekrar edilmektense analiz edilmeli ve üzerinde düşünülmelidir (Barnard, 2010: 80).

Kimi tanımlamalarda görsel kültür, görsel olan herşeyle ilgilidir, görsel olan her şeyi inceleyebilir. Kitle iletişim araçlarının varlığı, fotoğraf, sinema, gazete, televizyon, bilgisayar ve mobil teknolojiler görsel kültür alanını son derece zenginleştirmiştir. Görsel kültür ilgi alanına teknolojilerle değişen görsellik ve dijitalleşen yani sosyalleşen imge de girmektedir. Yeni medya ve sosyal medya ile imge kolayca kopyalanabilir, üzerinde istenilen değişiklik yapılabilir, deforme edilebilir ve çok hızlı bir şekilde dolaşıma girebilir (Çakır, 2014: 13-14).

Çakır (2014: 22) günümüz toplumlarında görsel kültürün, sözel kültürün önüne geçme durumunun pek çok tartışmayı beraberinde getirdiğini ve bu tartışmalarda sözden ya da görselden yana tavır almanın da görülebildiğini belirtmiştir. Ayrıca uzun süredir toplumların görsellik üzerinden tanımlandığını ama bazı yaklaşımların bunu abartılı bulduğunu söylemektedir. Bu konuda sürdürülebilecek en doğru tutumun, bu olguyu yani kültürün görselliğe dayalı olarak yaygınlaşmasını kabul ederek bunun kültürel hayata kazandırdıklarını ve kaybettirdiklerini çözümlenmek ve eleştirel bir perspektif geliştirmek olduğunu vurgular.

Metinle görsellik arasında paralellikler oluşması, rastlantısal değildir. Çünkü anlamlar, hem sözcüklerle hem görüntülerle birlikte oluşturulur. Görüntüler bazen daha etkili olabilmektedir. Açıklamamak ve bilinemez kılmak farklı ve belirli görsellere ağırlık vermek, yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir. Bu noktada oluşan eksik ve yanlışlıklar, kuşku bile uyandırmayabilir. Bilgiyi açıklamak ya da açıklamamak, ideolojik olarak tarafsız değildir. Medyada görselleştirilmeyenler ve yazılmayanlar, görselleştirilen ve yazılanlara oranla çok daha fazla, nitelikçe daha ağır ve ciddi sorunlardır (Çakır, 2014: 135).

Televizyon ve sinemanın varlık nedeni olan görüntü, gerçekliğin temsilcisi ve taşıyıcısı olmuştur. İletişim bilimcilerin araştırmalarında görüntüler ve görüntü olamayanlar hep

incelemeye değer bulunmuştur. Görüntülerin içeriği, formatı, kullanım biçimi, taşıdığı ya da taşımadığı anlamlar ilgi çekmiştir. Çünkü görüntü yanılabilir. Umberto Eco, bu nedenle fotoğrafın bu yanına dikkat çeker. Görüntü, yönlendirilmiş olabilir ya da yönlendirici olabilir. Böyleyken bir mesaj taşır ve bir gerçekliğe denk düşebilir. Roland Barthes, gösterilenin ya da hissedilenin daha fazlasının sorgulanması gerektiğine dikkat çeker; çünkü görüntünün anlamı, sunduğu yüzeyin tanımladığından fazlasını içerir. “Görüntü aslında görüldüğü oranda görünmezdir.” (Barthes) Görenin kimliği ile görüntünün içeriği arasındaki ilişki, önemlidir. Geertz’in belirttiği gibi görünenler ve görünmeyenler açısından güç, otorite, kontrol söylem, temsil ve ilişkiler düzeni incelenebilir. Etnografik bakış açısından, gözleyen ve gözlenen, görüntüleyen ve görüntülenen arasındaki bağı sorgulamak da gündeme gelebilir. Görüntüleyen, aynı zamanda gözleyen konumundadır; oysa görüntülenen sessiz konumdadır (Orhan,2007: 211-213, 216, akt. Çakır, 2014: 139).

Musevilik ve Müslümanlık’ta, görsel temsil’e yasak ve sınırlama getirilir. Çünkü görsel dilin çok etkileyici ve güçlü olduğuna inanılır. Hristiyanlık’ta da görsel olanın kötülük kaynağı olarak görüldüğü dönemler vardır. Putperestlik, heykel ve resim görüntülerine tapınma olarak düşünüldüğü için yasaklanır. İlerleyen süreçte heykel ve resimlerin kendileri de yasaklanır. Hatta görünüşler, imgeler ve benzerliklerle ilgili günahlar, cinayet, zina ve komşunun malına göz dikmekten daha günah sayılır (Barnard, 2010: 16-18).

Görüntüler kendi anlattıklarını öne çıkarırken, anlatmadıklarının örtük kalmasına, görünmemesine yol açarlar. Bir şeylerin görünür kılınması, başka şeylerin görünmez kılınması demektir, bu süreç birlikte işler (Çakır, 2014: 134-135).

Virilio (1989), bir yandan görünürlük üretilirken diğer yandan görünmezliğin üretilişine dikkat çeker. 1914-18 yıllarında askeri stratejilerin belirlenmesi aşamasında uçaklardan alınan fotoğraflar önemli rol oynardı (Çakır, 2014: 136).

Görsel kültür konusunda bir diğer önemli isim olan Nicholas Mirzoeff’e göre (1998: 5-6) Görsel Kültür, görsel teknolojilerle karşılaşan enformasyon, anlam ve haz arayan kullanıcıların yaşadığı görsel olay ile ilgilidir. Görsel kültür, görsel ya da diğer çalışmalardan daha fazla olarak yeniden sunumu arayan okur için, söyleme dayalı formlar için doğru bir ifadedir. Görsel kültür için, akademik bir alt alan olarak özel bir gerçeklilik durumu yoktur. Görsel kültür, günümüzde ön plandadır, çünkü çoğu sanatçı, eleştirmen ve bilim insanı, görsel olanın gerekliliğini hisseder. Bu alan zaten var olan görsel disiplinlerde tam olarak değerlendirilmemektedir. Mirzoeff’e göre (1988:8-11 ve 3-4) görsel kültür, geleneksel bir disiplin değildir. Görsel kültür incelemelerinin bileşeni, görsel olgu ve görsel olaydır. Bu anlamda eski tanım yenilenmelidir. Verili bir görsel olayda, görenin bakış açısını da dikkate

almak gerekmektedir... Descartes'ın, düşünüyorum, öyleyse varım mantığı, günümüzde, görülüyorum ve görüyorum öyleyse varım şekline dönüşmüştür. Bu var olma duyusu, gözetim konusu ile kışkırtılmaktadır (Çakır, 2014: 159-160).

Görsel kültür, materyal ya da sanat eleştirisi odaklı çalışmaz. Tanımlayıcı ya da yansıtmacı değildir. Roland Barthes'ın kastettiği anlamda bir disiplin değil, disiplinler arası bir alandır. Eksik disiplinleri yıkıp yenilerini getirme gibi bir sorunsalı yoktur. Kolay metodoloji ya da kural dizilerine sahip değildir. Film çalışmalarından, kültürel çalışmalardan, Afro-Amerikan çalışmalardan, medya çalışmalarında, sanat tarihi çalışmalarından, sosyolojiden etkilenir. Görsel olanın farklı yönleri ile ilgilidir (Çakır, 2014: 165).

Görsel kültürün toplumsal düzeni yeniden üreten çok sayıda örneğini bulmak mümkündür. Birçok Marksist teorisyen, toplumsal düzeni yeniden ürettiğini iddia eder (Barnard, 2010: 233). Farklı sınıfların, görsel kültür nesnelere farklı yorumlamaları ise görsel kültürü kullanarak toplumsal düzeni değiştirmek yönündeki daha az ele alınmış çabalardan biridir. Avangart heykel, pornografi ya da erotizm gibi kavramlar burada yararlı örnekler olarak kullanılabilir (Barnard, 2010: 245).

3.3. Görsel Kriminoloji ve Fotoğraf Analizi

Görsel kriminoloji, bir görüntünün dünyayı ve kriminolojiyi bir proje olarak yeniden şekillendirdiği tarzı yeniden düşünmek için bir çağrıdan ortaya çıkar. Görsel kriminoloji uzmanları, suç, zarar, kültür ve kontrol sorunlarının üstesinden gelmek için yenilikçiliğin yanı sıra yeni kavramlar ve araçlar geliştirmeye devam etmektedir. Görme yöntemlerinin toplumsal düzenlere nasıl temel oluşturduğuna ilişkin olarak, görsel kriminoloji, görsel alandaki suçun gücünün ve gösteriminin üretimine dikkat çeker ve bunu yapmak için ortaya çıkan kavramsal terimlere ve kelime dağarcıklarına dayanır. Görsel kriminoloji, ana akım sosyal bilime ne tamamlayıcı ne de ikincil olan alternatif bir akademik alan olarak doğar; daha ziyade raporların, çalışmaların ve araştırmaların yazılı ve sayısal kayıtlarının ötesinde, suçun ve cezanın gücünü anlamamızı gerektirir (Brown, 2016: 1).

Görsel kriminologlar, bir disiplin olarak kriminolojinin tarihsel temelleri içinde vizyon ve görsel rolüyle ilgilenirler. Görüntünün, suç ve medya çalışmalarındaki yerini daha detaylı incelemeye odaklanırlar. Büyüyen ve komplike teoriler kullanarak, kriminolojinin ve ceza adaletinin nasıl üretildiğini takip ederler. Görsel kriminoloji, iktidarın kontrol ve suç imajı ile temsillerinin ilişkisine dikkat çeker. Odak noktası, görsel rejimlerin yapısını ve işleyişini, zorlayıcı ve normalleştirici etkilerini ve bunların çekişmeleridir. Görsel kriminoloji, kuramsal ve metodolojik olarak, görüntülerin, suç ve adaletle ilgili mevcut çalışmaları desteklemeyi

değil, kavramsal araçlar, yaklaşımlar ve müdahaleler sözlüğümüzü genişletmeyi amaçlayan imgeleri daha anlayışlı bir şekilde ele almayı amaçlamaktadır. Suç ve ceza imajının gücünü anlamak için yazılı ve sayısalın ötesinde analitik, teorik ve metodolojik yaklaşımlardan yeni bir merkez sunar (Brown, 2016: 2).

Görsel kriminoloji, kriminoloji disiplininin ve adalet sisteminin hayati ancak büyük ölçüde de gözden kaçan bir yönüdür. Görsel kriminoloji, etnografik alan çalışması ve araştırma, görsel materyallerin yeni medya kullanımı (savaş suçları fotoğrafları vb.) ve delil toplanması gibi bir dizi amaçlar için fotoğraf ve videoların kullanımı şeklinde tanımlanabilir (Greek, 2005:3).

Görsel kriminoloji, alternatif hedeflerin ve metodolojilerin geliştirilmesine, ancak kriminoloji içindeki yerini ve sanat tarihi, görsel kültür, kültürel çalışmalar, medya çalışmaları ve eleştirel teori gibi daha geniş tarihsel görsel bilgiler içerisindeki yerini anlamaya çalışır (Brown, 2016: 4).

Görsel kriminoloji, ikonografya ve ikolojinin, sanat tarihinin önemli geleneklerinin çalışmasında da kök salmıştır; formları görsel anlamlar etrafında anlamların geliştiği süreçleri ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Simgesel ve metinlerarası özelliklere dikkat çekerek, ikonografinin incelenmesi, semiyotiklerin, psikanalitik, kültürel çalışmaların ve postmodern yaklaşımların temellerini oluşturmaktadır. İtalyan kriminal antropolog Cesare Lombroso'nun, filozof Michel Foucault'un çalışmalarındaki sinematik kriminolojik ve disiplinler örneklerine doğru ilerlemesini sağlayan görsel kriminoloji, kriminoloji biliminin gelişimini hem görsel hem de hiyerarşik kayıtlar içinde üretmekte ve imtiyaz olarak ortaya koymaktadır. (Brown, 2016: 5) .

Fotoğraflar belirli bir durumda hayata geçirilen insansal bir seçimin tanığıdır. Fotoğrafçının tanık olduğu belirli bir hadiseyi ya da gözüne çarpan belirli bir nesneyi kaydedilmeye değer bulduğuna ilişkin kararın sonucudur fotoğraf. Eğer, etrafta var olan her şeyin sürgit fotoğrafı çekilseydi, bunların her biri anlamsız olurdu. Bir fotoğraf ne hadisenin kendisini ne de görüş yeteneğini yüceltir. Fotoğraf zaten kaydettiği hadise üzerine bir iletidir. Bu iletinin aciliyetine bütünüyle bağımlı değildir; ne var ki tam anlamıyla bağımsız da sayılmaz. En yalın olarak ileti, bunu görmenin kaydetmeye değer olduğuna karar verdim, şeklinde deşifre edilebilir (Berger, 2016: 36).

Carrabine (2012:470) ilk günlerinden itibaren fotoğrafın bir ortam olarak statüsü, hem gerçekliği doğrulamak hem de dünyayı görmenin yeni bir yolunu sunma yeteneğinden kaynaklandığını, fotoğrafçılığın, olayların gerçekte nasıl olduğuna dair görsel bir kayıt vaat ettiğini, savaş fotoğrafçılığının, çatışmaların çoğunu açığa çıkarmış ve o zamandan beri haberciliğinin ayrılmaz bir parçası haline geldiğini ve Amerikan İç Savaşı (1861–65) nda

Matthew Brady ve meslektaşlarının savaş alanından aldıkları rahatsız edici görüntüler, foto muhabirliğinin yapı taşlarını oluşturduğunu belirtmiştir.

Küreselleşmeye zorlanan dünyada, yaygın bir uğraş olarak benimsenin fotoğraf, aslında kendi varlık nedenlerine çok ters biçimde, hem ehlileştirilmiş hem de geleneksel belgesel tavrı gözlerden iyice uzaklaştırılmıştır. Sanat dünyasının uzun zamandır gözden düşürdüğü ya da kanıksadığı boyutu da bu kez devletler düzeyinde yeniden keşfedilmiştir (Karadağ, 2004: 11-12).

Karadağ'ın bahsettiği belgesel fotoğraf, nesnel gerçekliğin manipüle edilmeden saptanmasını içeren bir fotoğraf pratiğidir. İki temel özelliği ise; konularını nesnel gerçeklikten alması ve temel amacı "yaşamı estetize etmek olmayan" bir yorum kaygısı taşıması-mesaj içermesidir (Aydemir, 2013: 82).

Fotoğrafi çekici kılan, belleğimizin saklayamadığı o anı yakalamasıdır. Roland Barthes'in de belirttiği gibi; fotoğraf, resim, çizgi-roman, sinema, televizyon ve gazete haberi, karikatür, masal, insan davranışları vb. tümü bir öykü anlatır (Barthes, 1988: 7).

Fotoğraf görülmüş olanı kaydederken, daima ve doğası gereği, görünmeyene de işaret eder. Sürekliliği olan bir bütünün içinden aldığı bir anı yalıtır, korumaya alır ve sunar. Bir resmin gücü onun içsel anıştırmalarına bağlıdır. Resmin sınırlı yüzeyinin ötesindeki doğal dünyaya gönderme, hiçbir zaman doğrudan değil, muadilleri aracılığıyla. Bir başka deyişle, resim dünyayı yorumlar, onu kendi diline aktarır. Oysa fotoğrafın kendine özgü bir dili yoktur. Fotoğrafın kullandığı dil, hadiselerin dilidir. Tüm kaynakları kendi dışındadır. Dolayısıyla süreklilik arz eder (Berger, 2016: 37-38).

Guy Debord (1977), 1960lı yıllarda modern toplumun bir "seyir (gösteri) toplum" olarak tanımlanabileceğini öne sürmüştü. Ona göre insanlar, pasif olarak gerçek hayattan ve gerçek ihtiyaçlarından kopuk imgeler, görüntüler ve seyirlik nesnelere tüketmektedirler. Michel Foucault da (1977), 1970li yıllarda Batı toplumlarının görsel olana ayrıcalık verdiğini yazmıştır; ancak toplumun bir seyir toplumu değil, bir yakın takip izle(n)me toplumu olduğunu söyleyerek Debord'dan ayrılır (1977:217). Foucault'ya göre insanlar, seyretmiyor daha ziyade seyrediliyor ve sürekli kaydediliyorlar; artık belirsiz otoriteler tarafından taranacak, dikkatle incelenecek görüntülere indirgenmiş durumdadır (Barnard, 2010: 13).

Günümüz dünyası, bilgiyi evrensel paylaşımına açık bir konuma kavuşturmak için farklı birçok seçenek ortaya koymaktadır. Bu yaygınlığın başını çeken de, her gün bir şekilde aşına olduğumuz görüntülerdir, özellikle de fotoğraf görüntüleri... Görüntüler, çok fazla şeyler yansıtır, ancak yansıtılan her şey, sadece yaşamdan yapılan birer alıntıdan ibarettir. Bu durum,

fotoğrafın konu aldığı tüm nesnelere için geçerlidir. O halde, fotoğraf gerçekliği, nesnel olan şeylerin imge dünyamıza taşınması ve bir mekansızlığı benimsemesidir (Karadağ, 2004: 37).

Fotoğrafçının çerçeve dışında bıraktığı görünümüleri, somut biçimde görmesek de, imge dünyamızda tıpkı çerçeveye alınanlar kadar etkili, çekici ve anlam taşıyan gerçeklerden kopartılmış görünümüleri olarak algılarız. Ancak, hangi nedenlerle çerçeve dışında bırakıldıkları konusundaki karar, yine de fotoğrafçının kimi kişisel tercihlerinin sonucunda verilmiştir. Görüntü çerçevesinde nelere yer verilmişse, bunlar aynı zamanda da bu fotoğrafçının kişisel bakış açısını ve arayışlarını da yansıtır. Elbette her fotoğraf, birçok tercihin rol aldığı bir seçim sonucunda ve fotoğrafçının tasarladığı bir düzenleme içinde kararlaştırılacaktır. O halde çerçeve dışına atılanlar, aslında atılmış sayılmamalıdır. Çünkü gerçek bir görüntünün yanı sıra başından hiç ayrılmayan ve onu gölge gibi izleyen saptanmamış bu görünümüleri, bir hayal gibi görüntüleri eşlik etmeyi sürdürürler. Gerçek görüntünün, fotoğrafın yüzeyinde bir suret olarak varlık göstermesi, gerçeği tam olarak açıkladığını göstermez. Fakat yine de bu suret, gerçeğe bakış açımızı yansıtan bir biçim taşıdığı için, en az gerçek kadar önem kazanmış olur. Buna göre fotoğraf, bizim gerçekten ne anladığımızı ve onu nasıl anlamlandırmamız gerektiğini açıklar (Karadağ, 2004: 41).

Kamera, her şeyin, her an gözden yitilmesi tehlikesi bulunduğu için yitirmeye karşı yaşamı kutsamıştır. Bu yüzden fotoğraf, sadece yaşamdan aktarılan yaşantıları dile getirmez, aynı zamanda onunla doğrudan bağdaştırılan veya ilişkilendirilen bir doküman olarak da değer görür. Kamera gördüğü her şeyi hiçbir sorgulama yapmadan yansıtırken, fotoğraf sadece bununla kalmaz, fotoğrafçının tanıklık yaptığı veya tasarladığı şeyleri, kişileri ya da olayları belgelemeye, yer yer önemsiz, gereksiz, niteliksiz ve hatta etkisiz birçok şeyi de belgeler. Görüntüler, bilinen veya az bilinen birçok şeyi barındırdığı gibi, çekildiği zamanı ve bu zamanın kendine özgü anlamını da barındırır. O dönemin değer yargıları ile birlikte hiçbir değeri olmayan önemsiz olayları da kapsamına dâhil eder (Karadağ, 2004: 80).

Birçok asırdır fotoğraf, hem gerçeğin kopyacısı hem de gerçeğin doğrudan yansıması olarak kabul edilmiştir. Birçok insan, gerçek yerine onun fotoğraf görüntülerini daha fazla inandırıcı görmüş, böylece fotoğrafa duyulan inancı, gerçeğe rağmen, yer yer onu da aşan bir anlamla karşılık bulmuştur... Fotoğrafın gerçeğe ne kadar yakın durduğunu daha iyi anlamak için yine de fotoğraf görüntülerine başvurmak gerekir. Zaman zaman bazı görüntüler, öyle başarılı yorumlanırlar ki, onların neredeyse gerçeğin yerini alacak kadar gerçeğe yaklaşmış olduklarından şüphe dahi duymayız. Bunun nedeni, fotoğrafın bir yüzünün gerçeğe, öte yüzünün de imgelere açık olmasıdır (Karadağ, 2004: 113).

Fotoğrafın sosyal belge olarak ilk ciddi tanıklığı savaşlarda olmuştur. 1846-48 ABD-Meksika savaşında ve 1849 Roma'nın kuşatılmasında fotoğraf çekilmiştir. İlk kez "delil" olarak kullanımı ise 1871 yılıdır (Dora, 2003: 111).

Fotoğrafların kanıt özelliği vardır. Hakkında bir şey duyulan ve şüpheyle karşılanan bir şeyin fotoğrafı gösterildiğinde kanıtlanmış sayılır. Fotoğraf makinesinin faydalı olarak kullanıldığı alanlardan birisi, yaptığı kayıtlarla suçlayıcı bir nitelik taşımasıdır. Nitekim fotoğraflar, Paris polisinin Haziran 1871'de Komünarların canice katledilmesinde kullanmalarından itibaren, modern devletlerin giderek daha fazla, eylem yapan kitleleri gözetleyip denetim altında tutmasına yarayan araçlardan biri haline gelmiştir. Bir görüntünün fotoğraf makinesiyle kayda geçirilmesinin başka bir özelliği, onun doğrulayıcı, haklı çıkarıcı işlevidir. Bir fotoğraf, verili bir olayın gerçekleşmiş olduğunun delilidir. Çekilmiş olan resmin çarpıtılmış olması mümkündür, ancak her zaman için, o fotoğraftakine benzer bir şeyin mevcut olduğuna ya da olmadığına dair bir fikir sağlamaktadır (Sontag, 2011: 5).

Eskiden gerçekliği ona sadık kalarak yansıtma kapasitesinden dolayı harika bir cihaz sayılan ve ilk elde her şeyi olduğu gibi gösterdiği için küçümsenmiş olan fotoğraf makinesi, artık görünümünün (fotoğraf makinesinin onları kaydettiği şekliyle "görünümün") değerini korkunç derecede arttıran bir noktaya gelmiş durumdadır. Fotoğraflar gerçekliği –gerçekçi bir şekilde- aktarmazlar. Burada kastedilen, fotoğraflara sadakati dolayısıyla titizlikle inceleyip değerlendirmeden geçirilen gerçekliktir. Edebi gerçekliğin en önde gelen ideoloğu olan Zola, 1901'de on beş yıl boyunca amatör fotoğraflar çektikten sonra şunu söylemişti: "Benim görüşümce, onun fotoğrafını çekene kadar bir şeyi gerçekten görmüş olduğunuzu iddia edemezsiniz artık." Fotoğraflar, salt gerçekliği kayda geçirmenin ötesinde, "gerçeklik" fikrinin, gerçekçiliğinin kendisini de değiştirmek suretiyle, şeylerin bizim gözümüze nasıl görüneceğinin "norm"u haline gelmişlerdir (Sontag, 2011: 105-106).

Fotoğraflar, özellikle tarihin dönüm noktalarında, doğru kullanıldığında önemli bir belge olmaktadır (Dora, 2003: 150).

Fotoğrafın, resimden farklı olarak, var olanı kaydetmesi ona belgeci bir nitelik kazandırır. Ama bu belgecilik beraberinde fotoğrafın gerçekliği kaydettiği bilgisini getirmez (Dora, 2003: 151-152).

Fotoğrafın her zaman belge olma niteliği mevcuttur. Fotoğraf altına konan yazılar, bazı durumlarda fotoğrafın bu belgeleyici niteliğinin üzerine çıkmaktadır. Bazen de fotoğrafa atfedilen anlamı saptırmaktadır. Ancak çekilen bir fotoğraf altyazı olmadan da anlaşılabilirse gönderdiği mesajda çok fazla sapma olmamaktadır. Her fotoğraf saptırılmaya uygundur. Bir fotoğrafın altyazısız anlaşılabilmesi fotoğrafçının bir hatası olabileceği gibi var olan

gerçekliğin farklı yorumlanmasından veya yorumlanmak istenmesinden dolayı da olabilir (Dora, 2003: 159-160).

Yirminci yüzyılda, fotoğrafın etkinliği sürekli artmıştır. Savaşlar, katliamlar, gösteriler vb. hep fotoğraf aracılığıyla toplumların ilgisini veya tepkisini çekmiştir. Sözü ve yazının yeterli olmadığı her yerde fotoğrafa başvurulmuştur. Bazen de bir fotoğraf söze ve yazıya gerek kalmadan her şeyi anlatmıştır (Dora, 2003: 166).

Kriminolog Alan Sekula (1981) ve John Tagg (1988,2009) polis teşkilatı ve hapisane kayıtlarının fotografik kimliklerinin nasıl tanımlanacağını anlaşılan derin bir katmanlaşma mekanizması olduğunu belirtmişlerdir (Brown, 2016: 6).

Kolluk kuvvetleri fotoğrafın suçluları belgeleme potansiyelini çabuk kavramıştır. 1841'in başlarında Fransız polisi ve 1854 yılında da ilk kez ABD'de San Francisco Polis Teşkilatı, mahkûmların fotoğraflarını eski usul fotoğraf tekniği ile çekmişlerdir. 1840'lardan itibaren de İngiltere'de yeni kurulan polis güçleri, sivil fotoğrafçıları kullanmaya başlamıştır. Teknoloji geliştikçe, polis tarafından toplanan görüntüler, sanayileşme ve kentleşmeye eşlik eden artan suç oranlarına paralel olarak çoğalmıştır. Depolanan fotoğrafların sayısı artıkça, albümlerin yerini dosya dolapları ve sonuçta tam zamanlı çalışanlar gerektiren arşivler ortaya çıkmıştır. Koleksiyonlar genişledikçe, yetkililer tarafından dengesiz ve tutarsız bir şekilde toplanmış devasa ve kaotik portreler meydana gelmiştir. Bu durumda iki ayırt edici çözüm ortaya atılmıştır. Biri, ünlü İngiliz bilim adamı Francis Galton tarafından icat edilen "kompozit portre" yöntemi, diğer sistematik yaklaşım ise Fransız bürokrat Alphonse Bertillon tarafından öncülük edilen yöntemdir. Ancak Galton'ın yöntemi kolluk kuvvetlerinde önemli bir pratik kullanım oluşturmamıştır. 1882 yılında Alphonse Bertillon tasarlanan yöntemle bir Paris polis memuru, geniş fotoğraf koleksiyonları arasında eşsiz bireylerin nasıl tanımlanacağı sorununu çözmüştür. Bertillon'ın antropometrik tekniği, kişinin ön ve yan profil fotoğraflarıyla birleştirilen, spesifik olarak standartlaştırılmış bir formu içermektedir. Bertillon'ın "konuşan benzerlikler" olarak adlandırdığı, sabıka fotoğrafı olarak bildiğimiz bu resmileştirilmiş fotoğraflar; kişinin yüzünün ve kafasının (kulak, çene, alın, göz, ağız vb.) çeşitli fotoğrafları barındıran fizyognomik prensiplerini içerir. Bu sistem bir yıl içinde Paris polisi tarafından kabul edildi ve sonrasında dünya çapında yaygın olarak kullanıldı. Yirminci yüzyılın başlarında, bu antropometri tekniği, daha önce tutuklanmış suçluları tanımlamanın daha etkili ve doğru bir yolu olan parmak izi ile yer değiştirdi. Açık ki, günümüzde suçluları ve şüphelileri izlemek ve temsil etmek için yeni yöntemler sunan birçok araç (biometrik ve DNA analizi, dijital görüntüleme ve bilgisayar veri tabanları vb.) bulunmaktadır (Carrabine, 2014: 106-107).

Belirli bir temele dayanarak fotoğraflar analiz etmek, bireyin dikkatinin artmasına, fotoğrafların kendi içinde yorumuna, anlamına ve kişisel önemin sağlanmasına katkıda bulunmaktadır. Analiz kelimesinin sözlük anlamı; bir bütünün kısımlara doğru yayılması, bir bütünün parçalarına ayırarak tabiatını birbiriyle olan ilişkilerini ve tümünü incelemektir (Greek, 2005:3) Bu çalışmada fotoğraf analizleri Richard Martin'in çalışması temel alınarak yapılmıştır.

Görsel 1. Terörle Mücadele Operasyonu/ Diyarbakır

Fotoğraf analizlerinde, daha derin analizler yapabilmek, fotoğraf tekniği, kültürü ve kişisel bilgimize ve farklı alanlardaki bilgi ve deneyimlerimize bağlı olarak daha üst düzeyde gerçekleştirilmesi ile mümkün kılınabilir. Analizin etkinliği, çeşitli gözlemlerin birbirileri

arasındaki uyarıları ve etkileşimleri görmekle oluşmaktadır. Bu fotoğraf analizi ise daha önce de bahsedildiği gibi Richard Martin'in analiz teknikleri temel alınarak gerçekleştirilmiştir.

- Fotoğrafın amacı nedir(reklam/ haber)? Görülme ve gösterilme ve bakış amacı nedir?

Suçun ve suçlu davranışın gerçekleştiğine yönelik kanıt niteliği taşımaktadır. Görülme ve gösterilme amacı, suçlu davranışın sonucu anlatmak ve tekrar etmesini önleyici etki bırakmaktadır. Aynı zamanda suçlu davranışa maruz kalanlar için olumlu bir sonuç göstermektedir.

- Fotoğrafta ne/kim fotoğraflanmıştır? Görsel gerçekleri listeleyiniz, herhangi bir yorum yapmayınız.

Dağılmış birkaç parça kıyafet, cesetler, cesetlerin yanında silahlar, elinde bıçak olan bir asker, elinde telefon olan biri, elinde maket bıçağı olan başka biri ve eldivenli bir el yer almaktadır.

- Fotoğrafın ruh hali nedir? Fotoğrafta böyle düşünmenizi sağlayan ne gördünüz?

Başarıyla sonuçlanmış bir operasyon sonrası anlatan bir fotoğraftır. Bunun sebebi ise, askerlerin yerdeki cesetlerin üzerlerindeki arama sırasında çekilmiş olması ve yüz ifadesinin bunu desteklemesidir.

- Fotoğraf bir olayı mı gösteriyor veya bildiğiniz bir sembolü mü kullanmaktadır?

Üniforma bir sembol olarak karşımıza çıkmaktadır.

- Kompozisyon fotoğrafın hikâyesinin anlatılmasında ne kadar yardımcı olmaktadır?

Fotoğrafta görünen arazi yapısı, şehir merkezi dışında gerçekleşmiş bir operasyon olduğunu düşündürmektedir.

- Bu görüntü günümüz günlük yaşam kültürüne ait gündelik yaşamı, problemlerini, değerlerini ve inançlarını mı göstermektedir?

Ülkemizin uzun süreden beri bir problemi olan terörle alakalı bir görüntüdür. Gündelik yaşamda haberlerde karşımıza sıklıkla çıkmaktadır.

3.4. Fotoğraf Türleri

3.4.1. Kriminal Fotoğraf

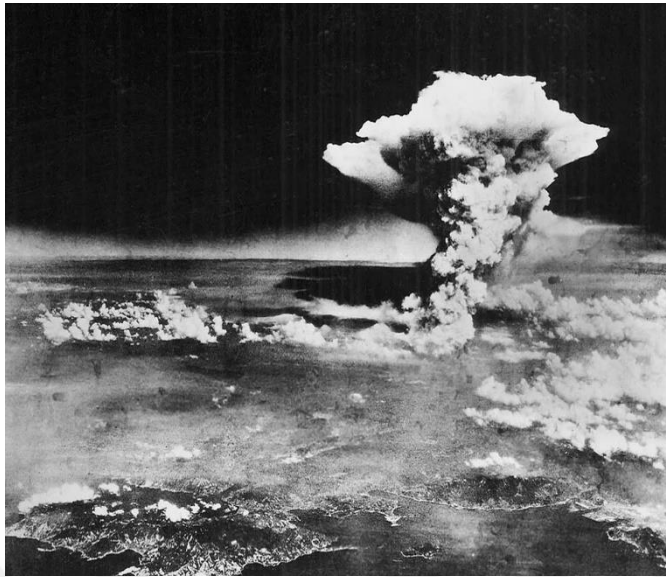
Görsel 2. Olay Yeri Fotoğrafı 1

Görsel 3. Olay Yeri Fotoğrafı 2

Kriminal fotoğraflar, özellikle olay yeri incelemesine katkısı çok büyük olan fotoğraflar olarak ele alınabilir. Herhangi bir müdahale gerçekleşmeden, olay yerinin olduğu gibi fotoğraflanmasını içermektedir. Yakın-uzak-detay çekimler şeklinde gerçekleştirilir. Her delil ayrı ayrı fotoğraflanır. Kanıtlar bozulabilir, yok olabilir, sonradan değiştirilebilir bu sebeple suçlu veya suçluların bulunmasında olay yerinin olduğu gibi fotoğraflanması büyük önem taşımaktadır. Görsel kriminoloji kapsamında fotoğrafların sınıflandırılması açısından temel kategoriye oluşturmaktadır. Bu yönüyle kriminal fotoğraflar, hukuksal görme biçimi ile kanıt niteliği taşıdığından önemi artmaktadır.

3.4.2. Belge Niteliğinde Fotoğraf

Görsel 4. Hiroşima Kentine Atılan Atom Bombası

Sosyolojik, coğrafi, ekonomik, kültürel ortamların gerçekliğini sunması bakımından belge niteliğindeki fotoğrafların önemi büyüktür. ‘Belge niteliğinde fotoğraf ile her fotoğraf belgedir’ ifadeleri; birbirleri ile çelişmemektedir aksine farklı anlamlar yüklediğinin altını çizmektedir. Yazılı metinlerin görsel verilerle desteklenmesi şeklinde de yorumlanabilir.

Fotoğraf analizi yapılırken yöneltilen sorulardan biri olan “Fotoğrafın amacı nedir?” sorusu Görsel 4 için, felaketin büyüklüğünü gözler önüne sermek şeklinde cevaplanabilir.

Görsel 5. Roger Fenton ve Fotoğraf Arabası

1855–1856 yıllarına baktığımızda ise ilk savaş fotoğrafçısı olarak bilinen Roger Fenton Kırım Savaşı'nı fotoğraflayarak o döneme ait yaşama koşullarını yansıtmıştır. Bu anlamda çektiği fotoğrafların belge niteliği ön plana çıkmaktadır.

Günümüzde her fotoğrafın gerçeği yansıtmamasından emin olamama durumu ise dijital çağın dezavantajlarından biridir.

3.4.3. Suçu Hatırlatan Fotoğraf

Görsel 5. 11 Eylül/ İkiz Kuleler

Suçu hatırlatan fotoğraf kategorisinde iki önemli unsur bulunmaktadır. İlki bireysel düzey, diğeri ise toplumsal düzeydir. Burada önemli olan bellek/hafızadır. Bireysel bellek, kişinin deneyimlerinden ve yaşadıklarından yola çıkarak elde ettiği birikimdir. Toplumsal bellek ise, görsel kültür bağlamında bir araya gelmiş insanların tarihsel süreç içerisinde edindikleri deneyimleri kapsar. Bir fotoğrafın, suç hatırlatan fotoğraf kategorisinde ele alınmasında, kişinin ve toplumun hafızası belirleyici niteliktedir.

Görsel 5'teki fotoğrafın bu kategoride yer almasının sebebi, bireysel ve toplumsal düzeyde suç hatırlatmasıdır. Bireysel düzeyde insanlara güvensizlik, korku, endişe gibi duyguları hatırlatmakta ve toplumsal düzeyde ise terör sorununu hatırlatmaktadır.

3.4.4. Suçu Önleyen Fotoğraf

Görsel 6. Maket Trafik Polisi Araçları

Suçü önleme de caydırıcılığın önemi kriminoloji tarihi boyunca yer almıştır. Fotoğraf sınıflandırmasında da suçü önleyen fotoğraf kategorisinin temel amacı aynı şekilde suç gerçekleşmeden caydırmak, vazgeçirmek, engellemeye yönelik olmasıdır. Bu sebeple, suçun gerçekleşmesi durumunda alınacak ceza ve karşılaşılabacak süreçleri anlatan her türlü görsel bu kategoriye girmektedir. Görsel 6’da yer alan, ülkemizde uygulanan maket trafik polisi araçları buna bir örnek teşkil etmektedir.

3.4.5. Suçu ve Suçlu Davranışı Gösteren Fotoğraf

Görsel 7. Suç Ortamında Çocuk

Bu kategori, fotoğrafın belgeleyici olma niteliği ile birlikte suçun ve suçlu davranışın gösterilmesiyle sınıflandırmada kolaylık sağlama özelliği taşımaktadır. Aynı zamanda bireyin içinde bulunduğu sosyal çevreden ayrı düşünülmemeyeceğini göstermektedir. Bu kategorideki fotoğraflar, suçu önleme çalışmalarına da yardımcı olabilecek niteliktedir.

Görsel 7 görsel kriminolojide fotoğraf analizi aşağıdaki gibi temel soru ve cevaplarla yapılabilir:

- Fotoğrafın gösterilme amacı nedir?
Kişinin içinde bulunduğu ortamın, kişiyi suça yönlendirebileceğini, bunun yanı sıra suçlu davranışların statü göstergesi olabileceğini akla getirmektedir.
- Fotoğrafta ne/kim fotoğraflanmıştır? Görsel gerçekleri listeleyiniz, herhangi bir yorum yapmayınız.
Sigara içen ve silahı olan çocuk, bulanık harabe görüntüsü yer almaktadır.
- Fotoğrafın ruh hali nedir? Fotoğrafta böyle düşünmenizi sağlayan ne gördünüz?
Kuralsızlık ve düzensizlik içinde çocuk yaşta insan görüntüsü, suçlu davranışı yansıtmakla birlikte, suça maruz kalmış çocuk izlenimi de vermektedir. Böyle düşünülmesine yol açan nedenler ise, çocuğun sigara içmesi, silah taşımaya ve içinde bulunduğu harabe ortamdır.
- Bu görüntü günümüz günlük yaşam kültürüne ait gündelik yaşamı, problemlerini, değerlerini ve inançlarını mı göstermektedir?

Fotoğraf bize geri kalmış toplumların içinde buldukları sosyal, ekonomik ve siyasi durumları hakkında bilgi sahibi olmamıza yardımcı olmaktadır. Ayrıca bu fotoğraf sosyal dünyanın bireyi şekillendirme açısından ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Bir çocuğun şiddet unsuru içeren silah ve sağlık açısından zararı olan sigara ile aynı karede gösterilmiş olması değer ve inançlara açısından rahatsızlık vericidir. Bu durum dünya genelinde çok sayıda ülkede suç sayılmaktadır ve Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi'nin birçok ilkesine aykırı bir durumdur.

SONUÇ

Sosyoloji bir bilim olarak toplum üzerine bilinçlenme ve toplum sorunlarının çözümü olarak ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada ise geçmişten günümüze var olan suç ve suçlu davranışı açıklamaya yönelik yapılan çalışmalar, yaklaşımlar, kriminoloji bilimi açısından ele alınarak değerlendirilmiştir.

Suç ve suçlu davranışın varlığı, insanın varoluşu ile toplumu oluşturması itibariyle başlamaktadır denilebilir. Sosyoloji ve kriminolojinin suç ve suçlu davranışı açıklamaya yönelik çalışmaları birbirini tamamlamaktadır. Bakış açısı ve yaklaşım farklıdır. Bakış açısı sabittir, konuya doğru bir hareketlenme vardır. Bu hareketlenme, araştırma, anlama yoluyla olmaktadır. Anlama, sosyoloji ile sağlanabilmektedir. Eğer konuya yaklaşımdan bahsediliyorsa sosyoloji ağırlıklı olarak kriminolojiye bu şekilde yaklaşır. Kriminolojide ise farklı boyutlar bulunmaktadır.

Klasik okulun suç ve suçluluğu açıklamasında faydacılık ön planda yer almaktadır. Bu sebeple bireyleri suçtan caydırabilmek önemlidir. Caydırıcılık teorisi ile kısa sürede, ölçülü ve kesin olarak cezalandırma söz konusudur. Bu şekilde bireylerin, rasyonel hesaplamalarla, cezanın daha fazla zarar vereceğini ve suçun faydalı olmadığı sonucuna vararak, suç ve suçlu davranıştan uzaklaştırılması amaçlanmıştır.

Neoklasik okul ise, suçun meydana gelmesindeki faktörleri ortadan kaldırarak önlenebileceğini savunmuştur. Burada sosyoloji ve psikoloji bilimlerinin etkisiyle şekillendiğini ve suç davranışından ziyade suçlu bireye odaklanıldığını söylemek mümkündür. Rasyonel seçim teorisinde bireylerin diğer faktörlere ek olarak ahlaki unsurları da değerlendirmeye kattığı görülmektedir. Rutin aktiviteler teorisinde ise, suç işleme kararı, hedeflerin uygunluğu ile değerlendirilmektedir.

Biyolojik teorilerle suç ve suçlu davranışı açıklanmasında mahkûmlar üzerinde yapılan deneylerin sonuçlarının etkili olduğu görülmektedir. Lombroso'nun özellikle çalışmaları öne çıkmaktadır. Bireylerin fiziksel görünüşleriyle suçlu olabileceğini savunmuştur. Aynı şekilde Rosenthal'ın soyaçekim ile suçu ilişkilendirme çabaları biyolojik teorilerde ön plana çıkmaktadır.

Suçun ve suçlu davranışın psikolojik bakış açısıyla ele alınmasında, öncelikle Henry Goddard'ın zeka ve suçluluk arasındaki korelasyonla ilgili çalışmalarına yer verilmiş ve zeka testleri ile bireylerin suça eğilimleri araştırılmıştır. Suçun gerçekleşmesiyle ilgili olarak açıklama çalışmalarında psikolojik teoriler de adı geçen isim ise psikoanalitik yaklaşım ile

Freud'tür. Onun çalışmaları, arkeoloji, antropoloji, kriminoloji gibi birçok uygulamalı bilimde yer almaktadır.

Sosyolojik teorilerde ise, suç ve suçlu davranışın açıklanmasında birey odaklı olmaktan ziyade çevresel faktörler, ekonomik olaylar, savaş gibi sosyal hayatın içinde yer alan birçok etken kuramsal perspektifle incelenmiştir. Emile Durkheim'in anomi yaklaşımı bu noktada öne çıkmaktadır. Anomi yaklaşımına göre, suçluluğun olmadığı bir toplum yoktur, sosyal yapıdaki uyumsuzluklar ve düzensizlikler anomiye neden olmaktadır. Sosyolojik bakış açısıyla bir diğer öne çıkan teori ise sosyalleşme teorileridir. Kültür çatışma ve alt kültür teorileri, suç ve suçlu davranışı açıklamada farklı değerlerin çatışmasını, benzer değerleri paylaşan bireylerin sosyalleşme sürecinde suç olgusunun bir grup davranışı sonucu olarak ortaya çıktığını ileri sürmektedir. Chicago Okulu ise, ekolojik yaklaşım olarak da adlandırılır, coğrafi özelliklerin suç oranlarında etkili olduğunu belirtmektedir.

Kriminolojinin suç ve suçlu davranışı açıklamaya yönelik günümüzde görsel kriminoloji ile ele alınması ise, yeni bir yaklaşımdır. Görselliğin günümüz toplumlarındaki etkisi ve kültürle ilişkisi bağlamında, karşımıza çıkan imge, imaj kavramları ve görme biçimlerinin kriminolojideki yeri önemle artmaktadır. Yaşadığımız dijital çağda, suçun suçlu davranışın açıklanması, analiz edilmesi ve önlenmesine yönelik çalışmalar birçok görsel veri ile desteklenmekte ve bu çalışmalar genişletilmektedir. Sosyoloji ile aynı dönemde ortaya çıkan fotoğrafın görsel kriminolojide önemi artmaktadır.

Fotoğraf akıp giden sosyal hayatı anlık olarak somutlaştırıp bir kare içinde değerlendirmememize imkân vermektedir. Ancak o karenin etrafını göremediğimiz unutulmamalıdır.

Bu çalışmanın ilk kısmında ele alınan teorik bilgiler çalışmayı tanımlayıcı araştırma kapsamında değerlendirilmesine yol açmaktadır. Bunun yanında fotoğraf analizi ve türleri konusunda yapılan çalışmalar ki bu çalışmanın uygulamalı kısmını oluşturmaktadır, suç ve suçlu davranışı belirlenmesinde fotoğraf analizi yoluyla katkı sağlayıcı niteliktedir. Çalışmanın uygulama kısmında bir fotoğrafın belirtilen temel sorular ve cevaplar doğrultusunda analiz edilerek hangi türde ele alınabileceğini göstermek amaçlanmıştır. Yaşadığımız dijital çağda özellikle sosyal paylaşım alanında sık sık fotoğraf paylaşıldığına şahit olmaktayız. Bu fotoğraflar hız ve tüketim odaklıdır. Tabi ki paylaşılan fotoğrafları etkinlik ve kendini ifade şeklinde değerlendirebiliriz. Fotoğraf analizi yoluyla da görsel kriminoloji kapsamında ele alınıp alınamayacağını kestirebiliriz. Dolayısıyla görme biçimlerinin ve fotoğrafların kategorize edilmesi bu çalışmanın özgün kısmını oluşturmaktadır. Konuyla ilgili bilimsel çalışmalara katkı yapmak isterken özgünlük faktörünü etkileyerek bilime daha çok yaklaşıldığı

düşünülmektedir. Görsel kriminoloji bağlamında yapılan ve yapılacak çalışmalarda fotoğraf analizi bu sebeple daha da önem kazanmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akbaş, H. ve Güçlü, İ. (2016). *Suç Sosyolojisi Kavram-Teori- Uygulama*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Akıncı, F.S. (2013). *Kriminoloji*. Beta Yayınları, İstanbul.
- Aydemir, C. (ed.) (2013). *Fotoğraf Neyi Anlatır*. Hayalperest Yayınevi, İstanbul.
- Balcıoğlu, E., Darcan, E., Sünger, E. ve Çelik, Ö. (2016). *Teori ve Uygulamada Suç Analizi*. Gazi Kitabevi, Ankara.
- Barthes, R. (1988). *Anlatıların Yapısal Çözümlemesine Giriş*. (Çev. M. S. Fırat). Gerçek Yayınevi, İstanbul
- Barnard, M. (2010). *Sanat, Tasarım ve Görsel Kültür*. Ütopya Yayınevi, Ankara.
- Berger, J. (2016). *Bir Fotoğrafi Anlamak*. (Çev. B. Eyüpoğlu),(Hızl. G. Dyer). Metis Yayıncılık, İstanbul
- Berger, J. (2018). *Görme Biçimleri*. (Çev. Y. Salman). Metis Yayıncılık, İstanbul.
- Brown, M. (2016). *Visual Criminology Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice*. Oxford University Press, USA.
- Buçan, N. (2015). "Fotoğraf Makineli Sosyolog: Sebastiao Salgado". Atatürk İletişim Dergisi, 9:161-176
- Burkay, S. (2008). "Teorik Çerçeve de Suç". ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar, (2/4)
- Burkay, S. ve Adak, N.(ed.) (2009). *Sosyal Problemler Sosyolojisi*. Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Carrabine, E. (2012). "Just Images-Aesthetics, Ethics and Visual Criminology". British Journal Criminology, 52(3):463-489.
- Carrabine, E. (2014). "Visual Criminology History, Theory and Method". HBK Inter Criminology, 103-121.
- Cengiz, M. (2014). *İmge Nedir*. Şiirden Yayıncılık, İstanbul.
- Cullen, F.T. ve Agnew, R. (2003). *Criminological Theory: Past to Present: Essential Readings*. Roxbury Park, [y.y.y]
- Çakır, M. (2014). *Görsel Kültür ve Küresel Kitle Kültürü*. Ütopya Yayınevi, Ankara.
- Demirbaş, T. (2010). *Kriminoloji*. Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Dolu, O. (2010). *Suç Teorileri, Araştırma ve Uygulamada Sosyoloji*. Seçkin Yayınevi, Ankara
- Dolu, O. (2012). *Suç Teorileri, Araştırma ve Uygulamada Sosyoloji*. Seçkin Yayınevi, Ankara
- Dora, S. (2003). *Büyüyen Fotoğraf Küçülen Sosyoloji*. Babil Yayınları, İstanbul.
- Dönmezer, S. (1994). *Kriminoloji*. Beta Basım Yayım, İstanbul.

- Eğribel, E. ve Özcan U. (ed.). (2011). *Değişim Sosyolojisi Dünyada ve Türkiye’de Toplumsal Değişme*. Kitabevi, İstanbul.
- Freud, S. (1999). *Cinsellik Üzerine*. (Çev. S. Budak). Öteki Matbaası, Ankara.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*. Ayraç Yayınevi, Ankara.
- Görk, R.V. (2016). “Bir Yöntem, Yöntembilim ve/veya Bir Sosyoloji Alanı Olarak Görsel Sosyoloji”. *Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*, 15:25-40.
- Günay, D. ve Parsa, A. F. (2012). *Görsel Göstergibilim- İmgenin Anlamlandırılması*. Es Yayınları, İstanbul.
- Harper, D. (1988). “Visual Sociology: Expanding Sociological Vision”. *American Sociologist*, 1:54-70.
- İçli, T. (1992). *Türkiye’de Suçlular Sosyal Kültürel ve Ekonomik Özellikleri*. Bizim Büro Basımevi, Ankara.
- İçli, T. (2001). *Kriminoloji*. Bizim Büro Basımevi, Ankara.
- İçli, T. (2004). *Kriminoloji*. Martı Kitap ve Yayınevi, Ankara.
- İçli, T. (2007). *Kriminoloji*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- İstanbul Ticaret Odası (2008). *İstanbul’da Şiddet ve Şiddetin Sosyolojik Arka Planı*. İstanbul Ticaret Odası, İstanbul.
- Jourdain, A. ve Naulin, S. (2016). *Pierre Bourdieu’nün Kuramı ve Sosyolojik Kullanımları*. (Çev. Ö. Elitez), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Kaplan, Y. ve Güçlü, S. (ed.). (2005). *Kurumlara Sosyolojik Bakış*. Birey Yayıncılık, [y.y.y].
- Karadağ, Ç. (2000). *Sözde Fotoğraf*. İmge Kitabevi, Ankara.
- Karadağ, Ç. (2004). *Görme Kültürü Görüntüler Evreni*. Doruk Yayıncılık, Ankara.
- Macionis, J.J. ve Plummer, K. (2002). *Sociology: A Global Introduction*. Pearson Prentice Hall, England-Harlow.
- Mamur, N. (2015). “Görsel Kültürün Çağdaş Sanat Uygulamalarında Sorgulanması”. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1(10):79-90.
- Muş, E. (ed.). (2016). *Kriminoloji Suç Teorileri ve Uygulamalar*. Karınca Yayınevi, Ankara.
- Ozankaya, Ö. (1984). *Temel Toplum Bilim Terimleri Sözlüğü*. Savaş Yayınları, Ankara.
- Önkal, G. ve Sarı, Ö. (ed.). (2013). *Suçun Sosyolojisi Cezanın Felsefesi Temel Kavramlar ve Tartışmalar*. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Paternoster, R. ve Bachman R. (ed.). (2001). *Explaining Criminals and Crime: Essays in Contemporary Criminological Theory*. Roxbury Publishing Company, [y.y.y.]
- Sontag, S. (2011). *Fotoğraf Üzerine*. (Çev. O.Akınhay). Agora Kitaplığı, İstanbul.

- Soyaslan, D. (1998). *Kriminoloji Suç ve Ceza Bilimleri. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları*, Ankara.
- Sözer, A. ve Balcıoğlu E. (ed.). (2016). *Kriminoloji*. Nobel Yayınları, Ankara.
- Walsh, A. ve Ellis, L. (2007). *Criminology: An Interdisciplinary Approach*. Sage Publications, London.
- Yaman, Ö.M. ve Acar, B. (2016). *Disiplinlerarası Suç ve Suçluluk Çalışmaları (1923-2015) Sosyal Hizmet Perspektifinde Bibliyografik Bir Değerlendirme*. Bir Yayıncılık, İstanbul.
- Yücel, M.T. (2004). *Kriminoloji*. Umut Vakfı Yayınları, İstanbul.

İnternet Kaynakları

- Greek, C. E., "Visual Criminology: Using Photography as an Ethnographic Research Method in Criminal Justice Settings".
https://www.researchgate.net/publication/248340601_VISUAL_CRIMINOLOGY_Using_Photography_as_an_Ethnographic_Research_Method_in_Criminal_Justice_Settings (erişim tarihi: 15.05.2017).
- Martin, R., "Fotoğraf Analizi".
<http://fotografya.fotografya.gen.tr/issue-7/analiz.html> (erişim tarihi: 04.02.2019).
- Pauwels, L., "Visual Sociology Reframed: An Analytical Synthesis and Discussion of Visual Methods in Social and Cultural Research".
<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0049124110366233>. (erişim tarihi: 10.08.2018)
- Baz, F. Ç., "Sosyal Ağ Analizi Yazılımları Üzerine Karşılaştırılmalı Bir İnceleme".
https://www.academia.edu/35413091/Sosyal_A%C4%9F_Analizi_Yaz%C4%B1%C4%B1mlar%C4%B1_%C3%9Czerine_Kar%C5%9F%C4%B1a%C5%9Ft%C4%B1rmal%C4%B1_Bir_%C4%B0nceleme. (erişim tarihi: 21.10.2018).
<https://www.sabah.com.tr/galeri/dunya/pistorius-cinayetinin-olay-yeri-fotografлари> (erişim tarihi: 29.03.2019)
https://www.123rf.com/photo_89984601_criminalist-photographing-dead-body-at-crime-scene.html (erişim tarihi: 13.02.2019)
<http://www.milliyet.com.tr/hirosima-ya-ve-nagasaki-ye-atom-bombasi-saldirisi-molatik-8950/> (erişim tarihi: 05.03.2019)
<https://medium.com/turkce/belgesel-foto-rafcili-in-tari-hi-detaylari-f32cec3ea377> (erişim tarihi: 29.03.2019)

<https://www.dailystar.co.uk/news/latest-news/643029/september-11-victims-identified-twin-towers-conspiracies-world-trade-center-anniversary> (erişim tarihi: 15.05.2019)

<https://www.cnnturk.com/turkiye/maket-polis-araclari-kazalari-azaltti> (erişim tarihi: 01.02.2019)

[https://www.atlasobscura.com/articles/the-photos-that-exposed-american-childlabor?utm_source=Atlas+Obscura&utm_campaign=83d1df40b0-Newsletter+4+8+2016+7+2016&utm_medium=email&utm_term=0_62ba9246c0-83d1df40b0-60557845&ct=t\(Newsletter+4\)](https://www.atlasobscura.com/articles/the-photos-that-exposed-american-childlabor?utm_source=Atlas+Obscura&utm_campaign=83d1df40b0-Newsletter+4+8+2016+7+2016&utm_medium=email&utm_term=0_62ba9246c0-83d1df40b0-60557845&ct=t(Newsletter+4)) (erişim tarihi: 23.01.2019)

<https://www.kibrissondakika.com/istanbul-valiligi-lgbt-yuruyusune-izin-yok/> (erişim tarihi: 18.03.2019)

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI	Özen Özlem ÖZCAN
Doğum Yeri - Tarihi	15.05.1989
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	75. Yıl Y.D.A. Lisesi
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi-Sosyoloji
Yabancı Dil / Diller	İngilizce/ Rusça
İŞ DENEYİMİ	
Çalıştığı Kurumlar	Serdağ Yıldırım Eğitim Kurumları Yabancı Dil Kursu (2015-2018)
E-Posta	oz.enlemcan@gmail.com